

739

20261
3652
16809

арх. М. В. Давидов

АРХИТЕКТУРА И СТРОИТЕЛЬСТВО

ГОД. III

1953

БРОЙ 1

СОФИЯ

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	стр.
1. * * * Насъщпи задачи на съветската архитектура	1
2. Петър Ташев. Градостроителното и архитектурно оформяване на Димитровград	5
3. В. Лебедев и П. Штеллер. Висотните здания и новите ансамбли на Москва	18
4. Т. Н. Турчинская. Булевардите в системата на градското озеленяване	25
5. Арх. Г. С. Козаров. Грижите за опазване и реставриране архитектурните паметници от миналото — важна задача на българските архитекти и инженери	27
6. Инж. Ц. Козовски. Съставяне генералната сметка за строителството	30
7. * * * Преместване на жилищни сгради.	33

СЪОБЩЕНИЕ НА РЕДАКЦИЯТА

Списание „АРХИТЕКТУРА И СТРОИТЕЛСТВО“ излиза в 12 книжки годишно по 24 страници голям формат с богато и разнообразно съдържание по всички въпроси на нашето строително и архитектурно творчество и производство, със снимки, скици, чертежи и други илюстрации.

Списание „АРХИТЕКТУРА И СТРОИТЕЛСТВО“ е извънредно ценно помагало и незаменим наръчник на всеки архитект, инженер, строителен техник, директор на строително обединение и предприятие, технически ръководител, за всеки стопановед, както и за студентите по строителство и архитектура.

В списанието са застъпени : архитектура и строителство на жилищни, обществени административни сгради и културни домове, на лечебно-санитарни, почивни, курортни, детски и др. сгради, индустриални, хидротехнически и електротехнически сгради и съоръжения, паркоустройство, озеленяване и улично строителство; въпроси на архитектурното и строително инженерно и техническо образование и възпитание и подготовка на младите кадри; въпроси на прилагането на съветския опит в нашето проектиране и строителство; внедряване новите почини и обмяна на опита; индустриално-монтажно строителство; стандартизация и типизация на строителството; механизация и научно организиране на труда в строителството; въпроси на използването на строителната техника; строителни материали; въпроси на теорията на архитектурното творчество и проектиране; въпроси на използването на архитектурното наследство; въпроси на строителното и архитектурно законодателство; критика и библиография; хроники и др.

Списанието определя насоките на нашето капитално строителство и поставя за решаване пред архитектурните и строително-техническите кадри назрелите актуални проблеми.

В списанието се поместват статии и информации относно постиженията в областта на строителството и архитектурата във великия Съветски съюз и в страните с народна демокрация.

В своите страници списание „АРХИТЕКТУРА И СТРОИТЕЛСТВО“ осветлява героичния път на нашите строители на новия, социалистически живот, изнася въпросите свързани с новаторството в нашето строителство.

Страниците на списанието са широко отворени за всички желаещи да бъдат полезни чрез статии, идеи, проекти, изследвания и предложения, отнасящи се до цялото наше капитално строителство.

Годишен абонамент 40 лева, внесен по пош. чекова сметка 12500, София. Адрес на редакцията на сп. „АРХИТЕКТУРА И СТРОИТЕЛСТВО“: пл. Славеиков 4, София, телефон 8-37-36.

Предвид на увеличените разходи за издаване на списанието и на мероприятията за негово подобряване, през идната година годишният абонамент се увеличава на 40 лева.

Умоляваме абонатите, които преждевременно са внесли абонаментните си вноски за 1953 г. в размер на 32 лева, да довнесат своевременно остатъка — 8 лева.

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

Т. Переновски (отгов. редактор), Ив. Петров, арх. Борис Марков, проф. арх. Ал. Обретенов, арх. Милко Георгиев, арх. Стефан Манев, инж. Живко Коеджиков, арх. Св. Младенов, арх. Хр. Берберов, М. Михайлов (редактор).

Печатница на Националния съвет на Отечествения фронт, ул. „11 август“ 18, София

АРХИТЕКТУРА И СТРОИТЕЛСТВО

ОРГАН НА МИНИСТЕРСТВОТО НА СТОЕЖИТЕ И ПЪТИЩАТА, МИНИСТЕРСТВОТО НА КОМУНАЛНОТО СТОПАНСТВО И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО И НА АРХИТЕКТУРНАТА И СТРОИТЕЛНАТА СЕКЦИИ ПРИ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИЯ СЪЮЗ В БЪЛГАРИЯ

ГОДИНА III

1953

КНИЖКА I

НАСЪЩНИ ЗАДАЧИ НА СЪВЕТСКАТА АРХИТЕКТУРА*)

Осъществяването на петия петгодишен план ще бъде, както е казано в директивите на XIX конгрес на партията, крупна стъпка напред по пътя на развитието на съветското общество от социализма към комунизма.

В решенията на конгреса е набелязана широката програма на работите за петата петилетка в областта на промишленото, селскостопанското, транспортното, жилищното и културно-битовото строителство.

Огромното значение на архитектурата за практиката на социалистическото строителство се заключава в това, че тя всестранный обслужва обществото в материално и в естетическо отношение, решавайки едновременно технически, икономически и идейно-художествени задачи.

Предвиденото в директивите на XIX конгрес на нашата партия по-нататъшно развитие на промишлеността през петата петилетка, с повишение равнището на промишленото производство с 79%, означава, че покрай използването на съществуващите ресурси, огромно развитие трябва да получи новото промишлено строителство.

Социалистическата промишленост, за разлика от промишлеността на капиталистическите страни, се развива под знака на всестранный грижа за самия творец на материалните ценности — човека. Именно за това промишлената архитектура е извънредно значителен отрасъл на съветската архитектура.

През годините на сталинските петилетки в нашата страна бяха създадени множество нови различни производствени съоръжения и крупни промишлени комплекси, които са значителен принос за съветската архитектура. Но трябва прямо да се каже, че архитектите за сега малко взимат участие в нашето огромно промишлено строителство, мнозина още продължават да разглеждат промишлената архитектура като второстепенна. За да може съветската архитектура да бъде на висотата на грандиозните задачи, стоящи пред нея в областта на промишлеността, архитектите трябва да отделят особено внимание на развитието на промишлената архитектура.

През новата петилетка съветските архитекти трябва да решат извънредно почетните задачи за създаване светли, изпълнени с въздух, рационално планирани нови промишлени здания, да отделят голямо внимание на разработването компактни, икономически целесъобразни генерални планове на предприятия, а също и за благоустрояване заводските територии. Съветската архитектура трябва да създава ярки оптимистични образи на социалистическите промишлени съоръжения, органично съчетани с цялата архитектура на нашите градове.

Не по-малко отговорна задача стои пред съветската архитектура в областта на селскостопанското строителство, тъй като увеличението през новата петилетка на производството на селскостопанската продукция с 50—70%, предвидено от XIX конгрес на партията, е свързано с голямо ново строителство в съветските села. Това мощно развитие на селското стопанство в нашите социалистически условия означава не само увеличение на селскостопанското производство, но и постепенно решаване на главната задача за унищожаване същественото различие между града и селото, без което, както учи другарят Сталин, е немислимо построяването на комунистическото общество. Върху базата на колхозния строй коренно се изменя архи-

тектурният облик на съветските села. В архитектурно-планировачната структура на нашето село влизат крупни производствени селскостопански постройки и такива нови, неизвестни за предишното село, архитектурни съоръжения, като селсъвет, клуб, училище, културен дом, детка градина и ясли, болница, физкултурен стадион и т. н.

В светлината на по-нататъшните перспективи на развитие на селското стопанство, на подем на благосъстояние и на културното равнище на колхозното селство, съветската архитектура трябва да реши огромни задачи за пълно задоволяване потребностите на колхозите и МТС за пълноценни проекти на жилищни, културно-битови и стопански постройки.

Тези задачи не могат да се решат без разработване най-важните въпроси на селското и колхозното строителство, без създаване висококачествени типови проекти, съобразени с националните, географските и други особености на застроените райони. При това проектите трябва да се изпълняват съобразно със специфичните условия на строителство в селските местности.

Във връзка с указанията на нашата партия за по-нататъшно развитие на транспорта и съобщенията пред архитектите стоят големи задачи за проектиране значителен брой нови речни и железопътни гари, морски пристанища и летища, търговски и складови съоръжения, телеграфни и пощенски учреждения и т. н. В нашата огромна страна, заемаща една шеста част от земното кълбо, транспортните и съобщителните средства имат голямо значение и, безусловно е, че този масов вид строителство трябва да се извършва на високо архитектурно художествено равнище, с взимане под внимание изискванията на строящото се комунистическо общество.

Предвиденият в директивите на XIX конгрес на партията по-нататъшен подем на материалното благосъстояние, на здравеопазването и културното равнище на народа през петата петилетка означава, на свой ред, огромен, невидан по-рано в човешката история, размах на жилищното и културно-битовото строителство.

В директивите на партията относно петия петгодишен план се казва:

„За по-нататъшното подобряване жилищните условия на работниците и служащите всестранный да се разширява жилищното строителство. Да се предвиди в петгодишния план широка програма за държавно жилищно строителство, като капиталните вложения за тези цели се увеличат около 2 пъти в сравнение с предшествуващата петилетка. В градовете и работническите селища да се пуснат в действие по линия на държавното строителство нови жилищни сгради с обща площ около 105 милиона квадратни метра.“

Огромно строителство се предвижда в новата петилетка в областта на здравеопазването (болници, санаториуми, почивни домове), възпитанието и образованието (детски учреждения, училища, техникуми, висши учебни заведения), в областта на културата и науката (библиотеки, кинотеатри, домове на културата, научно-изследователски учреждения) и т. н.

Така например набелязаното в директивите на XIX конгрес двойно увеличение през петата петилетка на випуска специалисти от висшите учебни заведения за най-важните отрасли на промишлеността, строителството и селското стопанство и разширяване подготовката на научни кадри също около два пъти, разбира се, предполага строи-

телство на новия здания за висшите учебни заведения, за научноизследователските учреждения, лабораторни и др.

Взето като цяло, огромното промишлено, селскостопанско, транспортно, жилищно и културно-битово строителство означава не нещо друго, а значително преустройство на съществуващите градове и възникване на нови градове и квартали, в които ще живеят и работят милиони съветски хора. При това в нашите социалистически условия цялото огромно строителство трябва и ще се провежда под знамето на великата сталинска грижа за човека, ще служи за благото на цялото съветско общество.

„Целта на социалистическото производство — учи другарят Сталин — е не печалба, а човекът, с неговите потребности, т. е. задоволяването неговите материални и културни потребности...“

Съветските архитекти и строители трябва да си дадат пълна сметка за величието на задачите за служене на човешка, за необходимостта да се обезпечи високо качество не само на отделните, уникалните, обекти, но и да се извършат върху ново качествено равнище всички видове масово жилищно-гражданско и промишлено строителство.

За изпълнение на грандиозната програма на петилетката в областта на капиталното строителство, предвижда се значително разширяване на неговата материална база, обезпечавашо строителството не само за текущото петилетие, но и позволяващо да се създадат резерви за бъдещи строежи.

В директивите на партията относно петгодишния план се казва:

„За задоволяване растящите нужди на народното стопанство, да се предвиди увеличение на производството на основни строителни материали за петилетката не по-малко от два пъти, да се подобри качеството и да се разшири асортиментът на строителните материали... В областта на градското и промишленото строителство по-решително да се внедряват новите прогресивни стенови материали, като се увеличава производството на сгъвобетонни и бетонни крупни блокове. Значително да се увеличи випускът на нови висококачествени строителни и облицовачни материали, изделия и конструкции, изготвени в завода от керамика, гипс, бетон и железобетон, спомагащи за по-нататъшната индустриализация на строителството, снижаващи неговата стойност и подобряващи архитектурно-строителните и експлоатационните качества на зданията и съоръженията.“

Предвиденото в директивите на XIX конгрес на партията всестранно развитие на крупноблоковото и панелното монтажностроителство и масово строителство на жилищни сгради, училища, болници, детски градини и други здания по типови проекти ще бъде нов, по-висок етап на индустриализация на строителството.

Индустриализацията на строителството, широко започната от партията в областта на промишленото строителство, още през първата петилетка, а в областта на градското строителство — от времето на историческия Юнски пленум на ЦК на ВКП(б) през 1931 г. е важен дот на политиката на партията за развитие на цялото архитектурно-строително дело.

Деветнадесетият конгрес на партията напелява да се завърши през новата петилетка механизацията на основните строителни работи и да се обезпечи преход от механизацията на отделните процеси към комплексна механизация на строителството.

Широката и решителна индустриализация на строителството е условие за изпълнение на онези огромни задачи за промишленото масово жилищно и обществено строителство, които поставя сега пред съветската архитектура Комунистическата партия. Обаче армията съветски архитекти само тогава ще бъде в състояние пълноценно да решава своите професионални задачи, когато тя познава принципиалните особености на индустриалното строителство, когато архитектите се научат да използват всички постижения на непрекъснато усъвършенствуваната строи-

телна техника, да използват строителните материали, конструкции и изделия с пълно познаване на работата, когато, най-после, архитектите започнат да помагат на строителите на самите строителни площадки по-ефективно да организират извършването на строителните работи.

Строителството върху широка индустриална база е най-прогресивно затова, защото то, първо, в огромна степен облекчава труда на строителите и, второ, съкращава сроковете на строителството, обезпечавашо високо качество на работите и рязко снижава стойността на строителството.

Индустриализацията създава предпоставки за постигане високо качество на архитектурните решения, доколкото стандартът и типът, лежащи в основата на индустриалното производство, трябва да осигурят най-добри от всички възможни варианти архитектурни конструкции и детайли. Оттук е ясно, че стандартизацията и типизацията не само не ограничават творческите възможности на архитектурата, а, напротив, поставят пред нея нови извънредно интересни творчески задачи. Тези нови задачи съветските архитекти трябва да решават поновому, ръка за ръка с конструкторите и технолозите. Само при такова колективно творчество могат да се създават икономични архитектурни конструкции и детайли, по-пълно да се използват постиженията на напредналата технология за решаване големите архитектурни задачи.

При грандиозния обем на капиталното строителство първостепенно значение за държавата придобиват въпросите на икономиката на строителството, задачите за неотклонно снижаване стойността на архитектурно-строителните работи.

„За да се обезпечи изпълнението на задачите на петилетката за развитие на народното стопанство и за повишаване материалното и културното равнище на трудещите се — се казва в директивите на XIX конгрес на партията, — необходимо е да се увеличи общият обем държавно капитално строителство за 1951—1955 г. с около 90%, а държавните вложения за това строителство — само с около 60% в сравнение с четвъртата петилетка, с оглед ценовото недостигащите 30% да бъдат покрити за сметка на съответно снижение себестойността на строителството...“

Такова значително по-нататъшно снижение стойността на строителството е възможно само при висока професионална култура на архитектите, при ликвидиране всякакви излишества в проектирането.

Обаче някои архитекти, вследствие недостатъчно познаване на строителното дело и ръководейки се от лъжливи стремежи за попозност, а донякъде и поради високомерно пренебрежение към въпросите на икономиката, допускат излишества в проектирането или технически грешки, водещи до престрояване и в последна сметка до значително поскъпяване на строителството.

В. М. Молотов още през 1937 г. посочваше:

„Не може да си затваряме очите пред онова, с което често сме принудени да се срещаме, а именно, че архитектите са откъснати от практическото строителство, много се занимават с рисуване на проекти, със своеобразна невисока красота, но отминават недостатъците и преките безобразия в строителството.“ „Необходимо е да се оближи архитектурата с инженерното изкуство. Това е крайно важно за подобряване цялото архитектурно-строително дело.“

Трябва да се признае, че архитектите още недостатъчно са направили, за да изпълнят тези извънредно важни указания.

За да могат успешно да се решават задачите за снижаване стойността на строителството и по-пълно да се използва новата техническа база за повишаване качеството на архитектурата, необходим е най-решителен поврат на архитектите по посока на самото строителство. При това обединяването на архитектурата със строителството трябва да се разбира не само като най-тесен творчески контакт на архитектите и конструкторите в процеса на проектирането, но така също като най-активно участие на архитектите в целия ход на строителството.

Указанията на нашата партия относно петия петгодишен план са насочени към това своевременно да бъдат

създадени условия, необходими за постепенния преход на нашата страна от социализма към комунизма. Именно като се изхожда от тази велика цел може да се изясни цялата важност на задачите, поставени от партията пред съветската архитектура, за подобряване проектного дело, за използване постиженията на челната строителна техника, за широко внедряване типового проектиране, за укрепване проектите организации с квалифицирани кадри, за коренно подобряване цялото архитектурно-строително дело в нашата страна. И тези наистина исторически задачи трябва да се решават не в отдалечено бъдеще, а са настоящи задачи на днешния ден.

* * *

Другарят Сталин в своя нов гениален труд за икономическите проблеми на социализма с изчерпваща пълнота показва, какви условия са необходими за подготвяне прехода към комунизма.

Необходимо е, първо, посочва другарят Сталин, здраво да се осигури непрекъснато развитие на цялото общество — производство, с даване предимство на производството на средства за производство. Необходимо е, второ, чрез постепенни преходи, осъществявани с изгода за колхозите и следователно за цялото общество, да се издигне колхозната собственост до равнището на общонародна собственост, а стокното обръщение, също по пътя на постепенни преходи, да се замени със системата на продуктообмен. Необходимо е, трето, да се постигне такова културно развитие на обществото, което би обезпечило на всички членове на обществото всестранно развитие на техните физически и умствени способности, за да могат всички членове на обществото да имат възможност да получат образование достатъчно, за да станат активни дейци на общественото развитие, щото те да имат възможност свободно да си избират професия, а не да бъдат приковани по силата на съществуващото разделение на труда само към една професия.

Определяйки условията на постепенен преход от социализма към комунизма, другарят Сталин специално посочва, че затова е нужно коренно да се подобрят жилищните условия.

Основен принцип на развитие на съветската архитектура е сталинският принцип на всестранина грижа за човека.

Другарят Сталин учи, че основен икономически закон на социализма е „обезпечаване максимално задоволяване на постоянно растящите материални и културни потребности на цялото общество по пътя на непрекъснато развитие и усъвършенстване на социалистическото производство върху базата на висша техника.“

Това определение, всестранно характеризирайки основния икономически закон на социализма, въоръжава целия наш народ с най-дълбоко разбиране на самата същност на капиталистическото строителство, извършвано от нашата страна, на неговата основна цел и пътищата и средствата за постигане тази цел.

В светлината на основния икономически закон на социализма още по-ярко изпъкват основните черти на архитектурата на социалистическото общество, като значителна част на нашата материална и духовна култура. Още по-величествени стават задачите на архитектурата за обслужване растящите материални и културни потребности на цялото общество, по-дълбоко се възприема нейната връзка със социалистическото производство, непрекъснатото усъвършенстване върху базата на висока техника.

Формулирането на съществените черти и изисквания на основния икономически закон на социализма ни помага, заедно с това, с изчерпваща яснота да разберем главното направление на онези грандиозни работи, които са набелязани в новия петгодишен план в областта на архитектурата и строителството, обективно да оценим постигнатите от архитектурата успехи. Своевременната и точна оценка на изминатия път, дълбокото разкриване същността на постиженията и недостатъците, са важни условия за непрекъснато движение напред. Такъв научен анализ и

обобщение на архитектурната практика е пряко задължение на нашата архитектурна наука.

Новите, още по-грандиозни задачи, които сега стоят пред съветската архитектура във връзка с историческите решения на XIX конгрес на партията относно петгодишен план, трябва да се решават от съветските архитекти с действително научна дълбочина и целеустременост. Това още повече повишава значението на архитектурната теория. Неизмеримо възраства затова и ролята на Академията за архитектура на СССР, като главен научен архитектурен център на страната, ролята на Академията на архитектура на Украинската ССР, на държавните проектни институти.

Трябва обаче да се признае, че въпреки извънредно благоприятните възможности за развитие на нашата архитектурна наука върху базата на всеобхватното учение на Маркс—Енгелс—Ленин—Сталин за обществото и върху базата на широката и многообразна практика на съветската архитектура, архитектурната наука все още значително изостава от изискванията на живота и практиката.

Съветската архитектура е все още много задължена пред нашия народ. Неразработеността на много извънредно важни проблеми на архитектурната теория, несъмнено, е една от причините, спъваща развитието на съветската архитектура.

В средата на някои научни дейци, а така също и на някои архитекти-практици, още е разпространено разбирането на архитектурата само като изкуство, само като „художествена дейност“.

Това, на пръв поглед, безобидно, но ограничено разбиране на природата на архитектурата, крайно вредно се отразява върху творческата практика.

Не е тайна, че някои архитекти, не разбирайки дълбоко значението на напредничащата строителна техника за архитектурата, не умеейки правилно да използват нейните възможности за развитие на архитектурата, обективно заемат пасивна позиция по въпросите на индустриализацията на строителството и с това спъват по-нататъшния подем на съветската архитектура.

Много са недостатъците и грешките по такива важни въпроси като творческото овладяване националното архитектурно наследство, непосредствено свързани с недооценяване ролята на напредналата съветска строителна техника за новаторското преработване на архитектурните форми. Игнорирането на извънредно богатите възможности на индустриалното строително производство често довежда до това, че архитектите при решаването на естетически архитектурни задачи се оказват на назадничащи позиции. В това е една от причините за обръщането към архаичните форми, вместо творческо, новаторско овладяване на националното архитектурно наследство.

На практика, примитивното, едностранично разбиране природата на архитектурата довежда до всякакъв вид формалистични и еkleктически изопачавания, служи за „основа“ на крайно ниско по качество и скъпоструващо украшателство — „архитектура за архитектурата“. Характерно е, че съсредоточаването вниманието само върху естетическите задачи на архитектурата не спомага за пълноценно решаване дори и на тези частни задачи, без да говорим за това, че води до игнориране функционалните икономическите и други изисквания, предявявани към архитектурните съоръжения.

Без критика на погрешните възгледи върху съвременните задачи на архитектурата, без създаване действително научна теория за социалистическата архитектура, е невъзможно успешно изпълнение на всички онези изисквания, които се предявяват към нея в епохата на постепенния преход от социализма към комунизма.

Най-важно и първостепенно дело на съветската архитектурна наука е борбата срещу отживелиците на буржоазната идеология в теорията и практиката на нашата архитектура.

Пътищата за преодоляване буржоазните отживелици в архитектурата, както и основните положения на научното разбиране на архитектурата, нееднократно ни се посочват от ръководителите на партията и от Съветското прави-

гелство. Тези извънредно важни указания служат като фундамент за създаване теорията на архитектурата.

Нашата архитектурна наука трябва още много да направи за дълбоко осветляване пътята на развитието на архитектурата от позициите на марксистко-ленинската естетика.

Важните указания и постановления на Централния комитет на нашата партия по идеологическите въпроси се прилагат в архитектурната наука все още не дълбоко. Истински научно осветление на задачите на архитектурата, в светлината на тези указания се подменява понякога с общи разсъждения, които с нищо не помагат на практиката.

Още съвсем недостатъчно се изучава от теоретиките на архитектурата такъв основополагащ труд на другаря Сталин по въпросите на културата, като „Марксизмът и въпросите на езикознанието“. Този гениален труд във философията на марксизма-ленинизма особено помага да се овладее сложната и многостранна природа на архитектурата и да се положат главните основи за нейната научна теория. Всестранното, задълбочено изучаване на този труд на другаря Сталин е насъщна задача на всички научни дейци.

Навремето за теоретическите работи на Академията за архитектура на СССР беше характерно прекомерното изпадане в историзъм, отвлечаване много научни дейци от насъщните въпроси на съвременната архитектурна практика, от нейния анализ и обобщение. С тази едностранчива тематика в Академията за архитектура в СССР, общо взето, е приключено; научните сили се обърнаха към живата съвременна практика. В същност, трудно е сега да се намери в Академията за архитектура на СССР научен дец, който не би горял от желание да даде отклик със своята научна дейност на най-насъщните нужди на действителността.

Обаче координацията на научната работа на институтите още не е поставена на нужното равнище. В плана за научноизследователските работи на Академията са малко члените, широки по своя обхват на практиката теми, предвиждащи съвместна тяхна комплексна разработка от институтите.

Недостатъчната целеустременост и комплексност на научната работа, преди всичко, се проявява в това, че институтите на Академията за архитектура на СССР слабо изучават и обобщават опита на гигантското промишлено строителство, извършващо се в нашата страна. Нашето градско строителство е неотделимо от промишленото строителство, доколкото именно индустриализацията на страната е непосредствена предпоставка за развитие на нашите градове, база на тяхната реконструкция и на строителството на нови градове и селища. Ясно е, че и задачата за правилна архитектурно-пространствена организация на градовете, за създаване максимално здравни условия в градовете са също така неотделими от проблематиката, която поставя все по-увеличаващото се в нашата страна промишлено строителство.

Затова трябва да се засили вниманието на институтите на Академията за архитектура на СССР към проблемите на промишленото строителство, като най-важна част на цялото градско строителство. За съжаление, дори и в научните трудове на Института за градостроителство, които сега се завършват, почти не е отделено внимание на ролята на социалистическата индустрия за развитието на съветските градове, на връзката на града с неговата промишленост.

Недостатъчността на комплексното обхващане на най-важните проблеми се отразява в много научни изследвания на другите институти. Институтът за строителна техника, работещ над създаване нови строителни материали и конструкции, води изследванията си без необходимия контакт с институтите, разработващи архитектурната и градостроителната тематика; на свой ред тези институти рядко се интересуват за това, какво е успял да създаде Институтът за строителна техника. Така например, постигнатите известни успехи в работата на Академията за архитектура на СССР над проблемите на крупнопанелното строителство са твърде обединени от това, че нейните

институти решават предимно само конструктивни задачи, без нужната връзка с архитектурно-художествените въпроси на крупнопанелното строителство.

Всички тези недостатъци до голяма степен се дължат на това, че критиката и самокритиката в научните учреждения на академията стои на ниско равнище и още не се е развила в нужната степен борбата на мнения по най-актуалните въпроси на архитектурната практика и теория.

Другарят Г. М. Маленков в отчетния доклад на ЦК на ВКП(б) пред XIX конгрес на партията каза:

„Известните дискусии по философията, биологията, физиологията, езикознанието, политическата икономия разкриха сериозните идеологически неплътности в различните области на науката, дадоха тласък за разгръщане критиката и борбата на мнения, изиграха важна роля за развитието на науката. Разгромен е аракчеевският режим, съществувал на много участъци на научния фронт. Обаче в редица клонове на науката още напълно не е ликвидиран монополът на отделни групи учени, отблъскващи растящите свежи сили, ограждащи се от критика и опитващи се да решават научните въпроси по административен път. Нито един клон на науката не може успешно да се развива в задушната атмосфера на взаимно възхваляване и премълчаване на грешките; опитите да се утвърди монопол на отделни групи учени неизбежно поражда застой и загиване в науката.“

Трябва да се признае, че указанията на др. Г. М. Маленков за наличност в някои клонове на науката на задушна атмосфера на взаимно възхваляване и замълчаване грешките твърде много се отнася за нашата архитектурна наука.

Директивите на XIX конгрес на партията поставят пред архитектурната наука огромни отговорни задачи. Първостепенна задача на архитектурната наука е оказване действително научна помощ на архитектите-практици за максимално овладяване от тях всички възможности на съвременната съветска техника.

Проблемите на новаторството в архитектурната дейност, на творческата преработка на наследството и задачите за повишаване професионалното майсторство трябва да се решават в конкретна връзка с огромните изменения, които внася в съвременната архитектурна практика мощно развиващата се индустриализация на строителството. Само при това условие може успешно да се решават комплексните задачи за повишаване идейно-художественото качество на съоръженията, за решително повишаване темповете на строителството и за неотклонно снижаване неговата стойност.

За сближаване архитектурата със строителството, за пълноценно служене от страна на архитектурната наука на практическите задачи, е необходимо да се развива комплексното разработване на научните проблеми на архитектурата и строителството. Задачите се заключават не само в това да се координира работата на научните институти вътре в Академията за архитектура на СССР или на Академията за архитектура на СССР. Необходимо е цялата научна дейност на нашите архитектурни академии, на държавните проектни институти и архитектурни висши учебни заведения, да се повдигне на ново равнище, да получи по-голяма целеустременост и да се основава на творчески контакт на всички научни архитектурни учреждения и на тяхната тясна връзка с проектните и строителните организации. Академията за архитектура на СССР, като главен център на научната архитектурна мисъл, трябва да стане инициатор на такава координация на научната работа, постоянно да я насочва за решаване насъщните изисквания на практиката на всички видове градска, квартална и селска архитектура.

Съветската архитектура успешно ще реши своите отговорни задачи в областта на строителството на градове и села само при тези задължителни условия, ако дейните на архитектурния фронт постоянно се ръководят в своята дейност от марксистко-ленинската теория, когато между всички звена и участъци на архитектурата бъде развита широка обмяна на опита, когато всички значителни архитектурни произведения и научни трудове бъдат подлагани на принципален критически анализ, когато, най-после,

цялата работа се провежда под знака на остра принципиална критика и самокритика.

Историческите решения на XIX конгрес на партията разкриха нови безкрайно широки хоризонти пред съветската архитектура и предизвикаха огромен творчески подем всред цялата архитектурна общественост. Този подем и извънредно богатият творчески опит, натрупан от съветската архитектура, служат като верен залог за ново успешно развитие на съветското архитектурно майсторство.

Във всички части на нашата Родина се извършва сега грандиозна съзидателна работа за строителство на нови гиганти на индустрията; построяват се великите строежи на комунизма, с нов размах върви строителството на хиляди разнообразни съоръжения, предназначени за обслужване материалните и културните потребности на съветския народ.

Съветската архитектура, като откри нова страница в световната история на архитектурата, участва в създаването на материалната база на комунизма и на новия велик стил на изкуство. Докато в условията на съвременното разлагане се капиталистическо общество архитектурата, както и всички видове изкуство, се деградира, архитектурата на първата страна на социализма непрестанно се развива и усъвършенствува.

Самият размах на нашата масова промишлена селскостопанска и жилищно-гражданска архитектура при всеоткровен подем на нейните качества, невидян никога по-рано в историята и невъзможен в историята на капиталистическото общество, е факт с огромно международно значение. Този гигантски размах на строителството по-

каза, на първо място, колко високо се ценят и възвеличават в съветското общество трудът на човека, как в нашите социалистически условия културата и изкуството стават достояние на най-широките народни маси.

Опитът на борбата на съветската архитектура за утвърждаване методите на социалистическия реализъм, на борбата срещу конструктивизма, за преодоляване космополитическите тенденции в архитектурното творчество, служи като пример за архитектурата на народнодемократичните страни.

В съвременните условия на борбата на всички народи за мир трудът на архитекта е едно от ярките изображения на съзидателната същност на нашата социалистическа държава, на нейното миролюбие, на нейния висок хуманизъм. Както на целия наш народ, и на съветските архитекти са ненавистни войната и разрушението. Именно затова в архитектурните произведения на нашата социалистическа епоха — от масовите жилищни и промишлени постройки до уникалните обществени здания — ярко се проявяват мирните стремежи на нашето ново общество, обичта към човека, всеотрапната грижа за него.

Историческата роля на съветската архитектура възлага огромна отговорност върху плещите на всеки съветски майстор и учен, работник в областта на архитектурата.

Съветските архитекти, развивайки принципиална критика и самокритика, преодолявайки недостатъците в своята дейност, трябва с истинска творческа активност да участвуват в реализирането на грандиозната програма на архитектурно-строителните работи на петата сталинска петилетка.

ПРОБЛЕМИ НА СОЦИАЛИСТИЧЕСКОТО ГРАДОСТРОИТЕЛСТВО ПО ОПИТА НА ПРОЕКТИРАНЕТО НА ДИМИТРОВГРАД

Арх. ПЕТЪР А. ТАЩЕВ

Все по-щастлив и по-прекрасен става животът ни, и това е защото нашият народ избра и следва пътя на строителството на социализма, пътя който води до максимално задоволяване постоянно растящите материални и културни потребности на цялото общество, пътя на непрестанно нарастване и усъвършенстване на социалистическото производство върху базата на най-висока техника. Вървейки по този спасителен път, нашият народ изгради гиганта-Химкомбинат „Сталин“ — гордост на родината ни, представляващ последна дума на най-високата техника. Наред с Химкомбината, по цялата страна се изграждат и се изграждат десетки нови заводи — нови чада на нашата родна индустрия.

Едновременно с нарастването на индустрията и в пряка връзка и единство с нея растат и нашите социалистически градове и села. За пръв път в нашата история се появиха нови индустриални градове и селища, като например Димитровград, Димитрово — изток, родопските селища и много други.

Димитровград — любимецът на нашия народ, все по-уверено и мощно изправя снага със своите нови монументални жилищни и обществени сгради. Преди няколко години на това място се строяха малки двуетажни сгради, пръснати няколко километра едни от други. От две години се заложна строителство съгласно новия градостроителен план на града с три — четири — и пет-етажни сгради, създаващи нов мащаб и нов, по-светъл и величествен образ на града. Димитровградци, които живеят с всички радости и болки на града и с възлание и радостен трепет следят строителството на новите блокове, изграждането и благоустрояването на улиците и кварталите, мечтаят да видят скоро своя роден Димитровград със светли високи сгради, широки булеварди, просторни паркове, оживени от радостни детски гласове.

В социалистическото общество, където най-възвишените желания на хората се превръщат в действителност,

където животът е изпълнен с радост и щастие, в такова общество е хубаво да се мечтае. Мечтите за утрешното, за новото, това което иде и за което работим, които са част от плановете за преобразяване природата, за облекчаване живота на обществото — тези мечти са необходими, те дават колорит на живота, осмислят работата ни и ни вдъхновяват за нови творчески успехи.

Затова, иска заедно помечтаем за нашия любим Димитровград, да се пренесем в недалечното бъдеще, когато ще бъде завършен неговият образ.

*

Изкачени на терасата на Дома на културата в района „Млада гвардия“, ние гледаме с вас надолу към Марица, към главната част на града, а след това — на запад, към залеза на слънцето и пред нас се разкрива чудно красива картина. Марица бавно носи водите си от запад и като прави голям завой около Парка за култура и отдих отделя главната част на града на десния бряг с районите „Раковски“, „Толбухин“ от районите „Вулкан“, „Васил Коларов“ и „Млада гвардия“, които остават на левия бряг. По-нататък реката се спуска надолу, към Химкомбината, като прави още един завой. На юг от града започват възвишенията на местността „Габера“, устроена като голям лесопарк, непосредствено съседен на града. В тази красива панорама, огряна от лъчите на залязващото слънце, изправят стройно снага Химкомбинатът „Сталин“, кулите и комините на ТЕЦ „Вълко Червенков“, високите здания на града, сред които най-високо се издига Домът на съветите, на чийто връх блести алена звезда. Около него се възвисяват часовниковите кули и акценти в жилищните райони „Толбухин“ и „Раковски“, корпусите на главните обществени сгради — Партийния дом и Универмаг, Градския музей-библиотека на централния площад, Народния театър и др. Градът е тъй изпъстрен със зелени масиви, сякаш е изникнал сред лесопарковете „Габера“, „Ловния парк“ и Парка за култура и отдих.

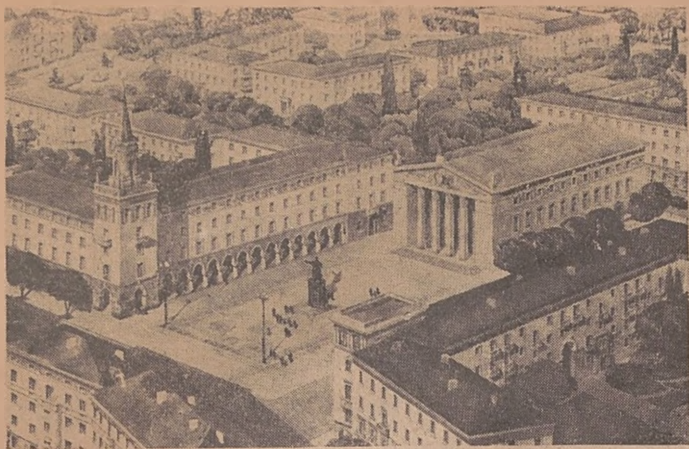
Перспективен изглед на центъра на Димитровград

От височините на „Млада гвардия“ ясно се разкриват пред очите ни главните улици на града. В далечината се откроява ивицата на шосето, идващо от Хасково, което при входа за града се разклонява: на изток — към Завода — продължава така нареченият панорамен път, а на север шосето се превръща в широка 26-метрова озеленена улица, която стига до центъра на „Толбухин“ и оттам през надлеза — води до гаровия и централния площад (ако се тръгне по десния клон на надлеза), или пък към площада пред зданието на Пожарогасителната служба към стадиона, а оттам през новия мост на Марица — към районите „Васил Коларов“ и „Вулкан“.

Главният булевард на града започва от гарата и води на север до главния централен площад пред Дома на съветите, зад който продължава като паркова алея. Тази главна улица с посока север—юг се пресича с друга улица с главна посока изток—запад. Такава една улица започва от шосето което води през Крум за Първомай и Пловдив, пресича района „Толбухин“, минава през неговия център, пресича индивидуалната зона под „Габера“ и води за Химикомбината, като се слива с панорамния път. Друга магистрала започва от Пожарогасителната служба, минава покрай надлеза до гаровия площад и се слива с улица „Сталин“, в ос на която се вижда охладителната кула на ТЕЦ

Общ изглед на района „Толбухин“

Изглед на центъра на района „Толбухин“

ч води също за Химкомбината. Трета магистрала свързва районите „Вулкан“ и „Васил Коларов“, минава през новия мост на Марица, насочва се към централния площад и оттам се насочва към Химкомбината.

Това са най-главните улици на града, които го разделят на подрайони или на групи квартали. По тях ще се движат тролейбуси и автобуси. Освен това има и други улици, които отделят кварталите един от друг, по които няма да има обществен транспорт; тези улици служат само за подход към сградите.

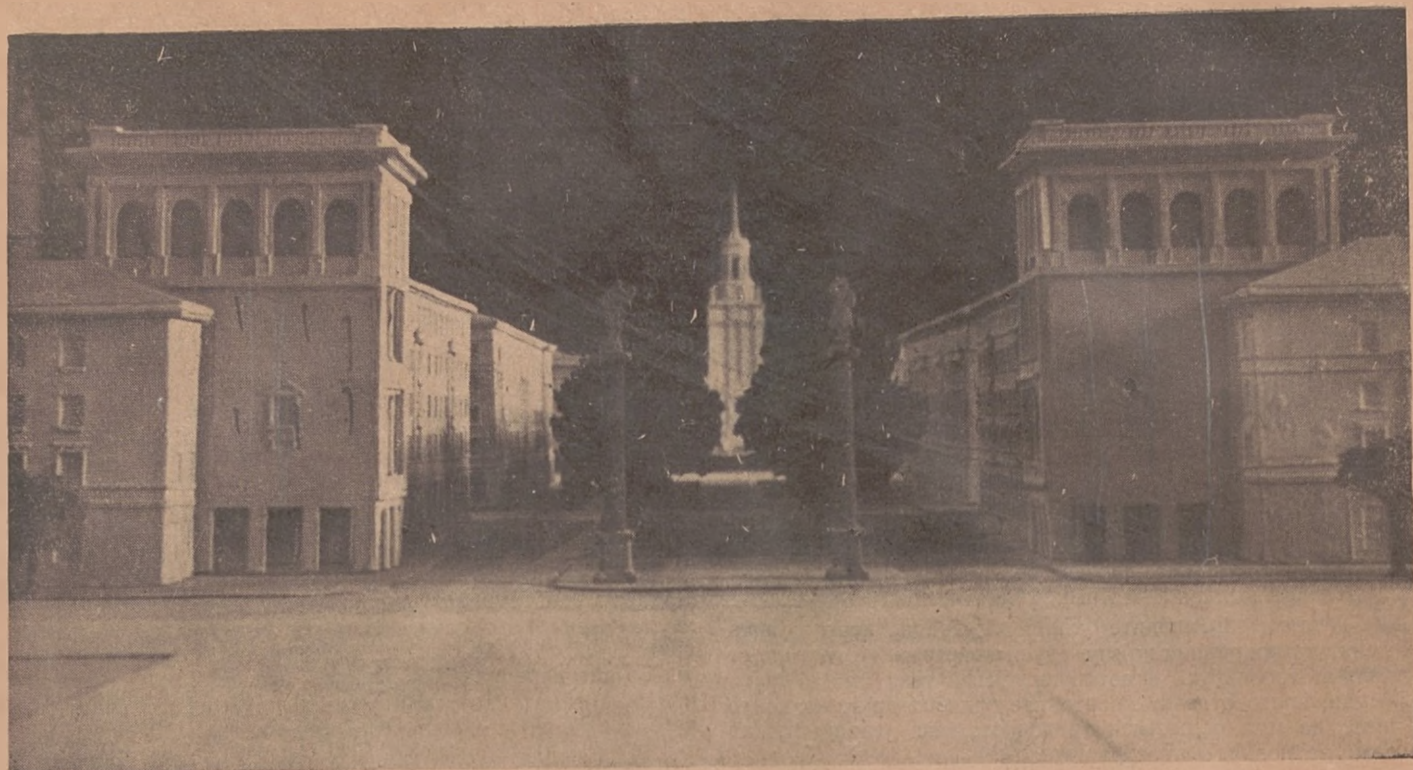
Това са впечатленията за града, когато той се наблюдава отгоре, от високо. Но ние можем да получим впечатления и намирайки се в самия град, от неговите улици и площади, от неговите градини, паркове и др. Нека си представим, че идваме откъм Хасково. Навлизаме в града. Улицата, която води за центъра на района „Толбухин“, започва с две извишени сгради, които образуват, подобно на монументален портал, входа за града. Пътното платно е 12 м, оразмерено за едновременно разминаване на четири коли. Стигаме на самия площад — леко продълговат и застроен с три жилищни сгради, в партера на които се помещават големи магазини. На

площада се намира културен дом и една административна сграда, районна поща, райсъвет, голям ресторант-сладкарница и др. На ъгъла на административната сграда се издига кула, която със своето островърхо и пластично завършване обогатява не само силуета на площада, но и силуета на града. Кулата се вижда още от надлеза и от панорамния път. Така образът на центъра на района „Толбухин“ е свързан с образа на самата кула. Архитектурно-художественият облик на кулата е сроден с този на кулите от нашето национално-архитектурно наследство. Партерът на административната сграда е решен с аркада, дооре съчетана с кулата, която допринася за пластичното въздействие на площада. Домът на културата за район „Толбухин“ е решен с един мощен портик, олицетворяващ демократичния характер на това архитектурно съоръжение. В центъра на площада е паметникът на маршал Толбухин и в него сякаш е синтезирано цялото идейно съдържание на площада. Общата идея на решаването на площада е била да се изрази благодарността на нашия народ към великия съветски народ — два пъти освободител на българите от робство. Тази идея е разказана подробно както в архитектурата, барелефите и скулптурата на сградите, така също и чрез самия паметник. Елементите на паметника със своите мотиви отразяват вечната дружба между съветската и българската народна армия. Благодарение на колорита, архитектурните форми и идейно-тематичното съдържание на целия площад, от него лъха бодрост и жизнерадостност.

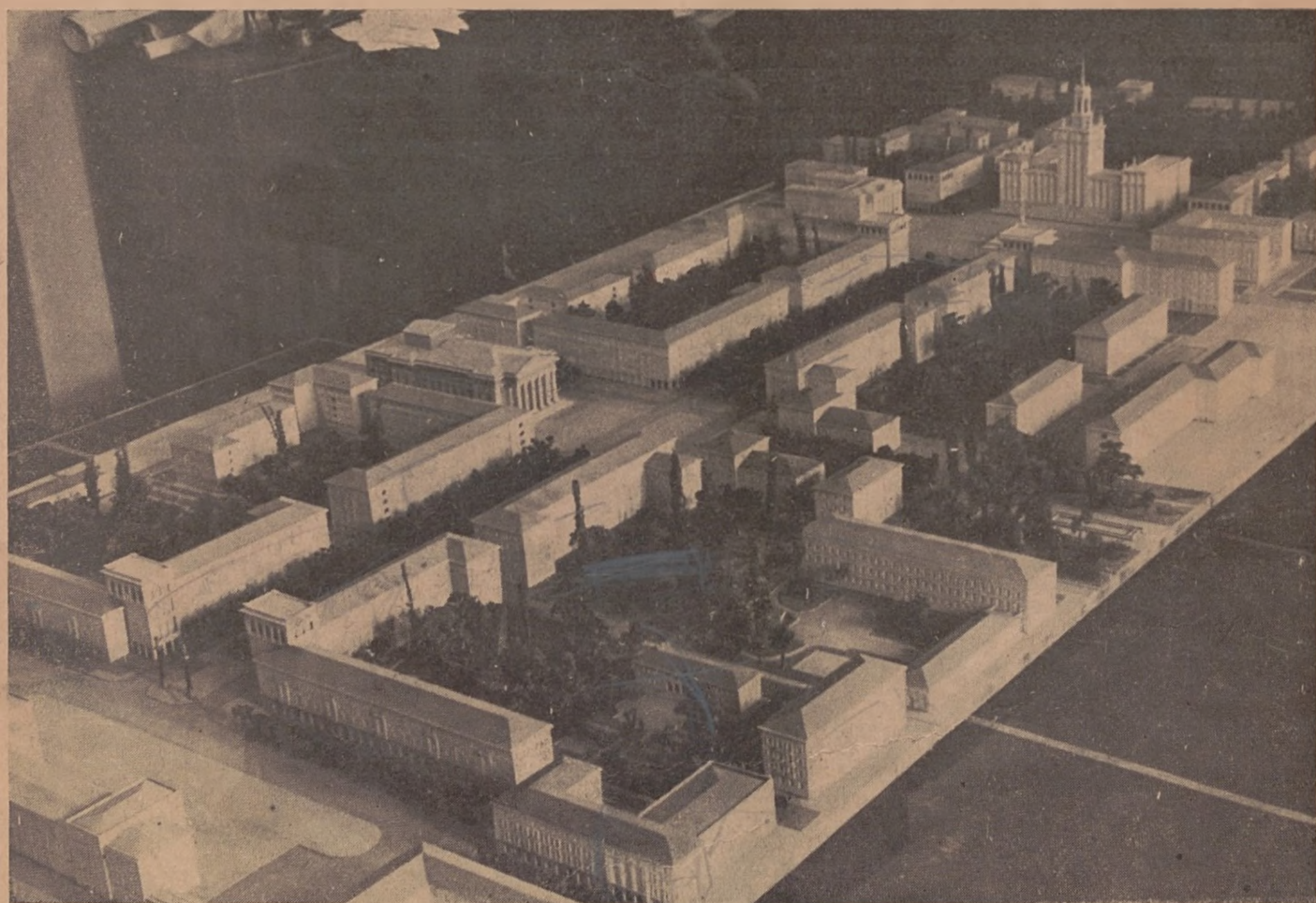
От площад „Толбухин“ се отправяме към надлеза, облицован с камък, а в двата края украсен със скулптури. От двете страни на улицата се издигат четириетажни сгради със седемметрови озеленени тротоари пред тях. Наклонът на улицата към надлеза е почти незабележим. Стигаме до гаровия площад, където са сградите на гарата, пощата и жилищните сгради. Пристигащите с влака посетители получават от този много просторен, продълговат и даващ ясна ориентировка за движение площад, първото си впечатление за Димитровград. Оттук започват четири главни улици, които водят за четири различни направления. Първото, което привлича вниманието е големият фонтан, разположен сред

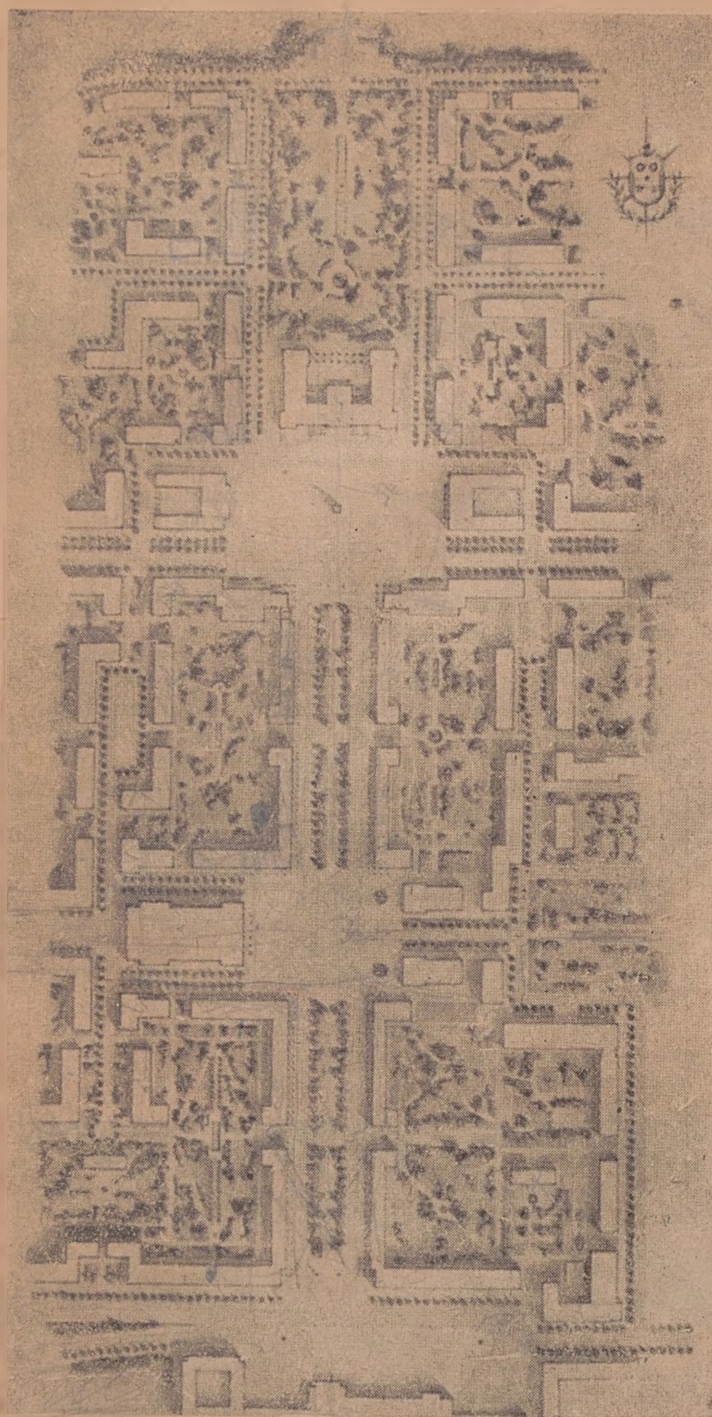
Перспективен изглед на северната страна на гаровия площад откъм надлеза

Начало на централния булевард с Дома на съветите

Изглед на централната част на града. Макет

Застронителен план на централната част на града — гаров площад — театрален площад — централен площад — вход за Парка за отдих и култура

просторен плочник. В оформяването на фонтана е развита темата за младежта, за първите строители на Димитровград — бригадирите. Срецу главния вход на гарата започва главният булевард. Блоковите жилищни сгради са повишени и с това подчертават началото на града. В началото на булеварда, върху фона на големите зелени площи се очертават две стройни колони, всяка от които носи скулптурни фигури — първата — на индустриален работник, а втората — на селянка. И двете фигури отразяват мирния съзидателен труд на нашия народ. Тази тема е отразена и в останалата украса на булеварда. Булевардът е широк 48 м между сградите, а заедно с аркадите — около 55 м. Тротоарите са широки 8,5 м, от които 3,5 м под аркада. В топли летни дни тук е прохладно, в сянка са и витрините на големите магазини. А в лошо време и при дъжд под аркадите

човек може да се движи на завет и без да се измокри. Булевардът е богато озеленен. Дори по колоните на сградите се вие зеленина. Тротоарите са озеленени с лиски декоративни дървета. Средата на улицата представлява 20-метровоа зелена алея, с големи групи дървета, декоративни храсти, фонтани, скулптура и скамейки. По улицните платна от двете страни на тази алея минават тролейбуси и леки коли. След като сме изминали половината от дължината на булеварда, пред нас се разкрива площадът пред Театъра. Тук, освен сградата на театъра, се намира и тази на банката и други жилищни сгради. Колко приятно е да се върви под сенчестата алея на булеварда и изведнаж пред вас да се разкрива архитектурен ансамбъл, в центъра, на който се редуват стройни колони на класическия портик. Тази красива картина се допълва още от струящите води на два фонтана, намиращи се откъм страната на банката.

Пристигаме на голям площад с размери 150/180 м, в центъра на който е паметникът-трибуна на безсмъртния вожд и учител на българския народ — Георги Димитров, от където в дни на тържества се разнася димитровско слово. Пред нас е светлият силует на Дома на съветите.

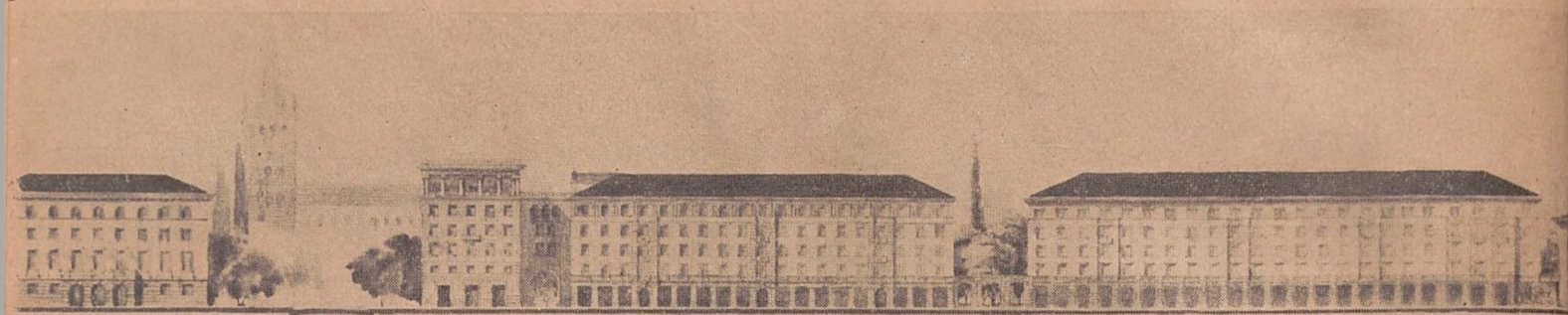
Площадът е послан с цветни плочки и прилича на голям килим. Това му придава още по-голяма тържественост.

Домът на съветите издига своята средна част на височина 50—60 м и на върха е увенчан с петолъчна червена звезда. Благодарение на своето разположение в ос на главния булевард и в ос на главната алея на парка, Домът на съветите доминира в панорамата на града. Архитектурата на Дома на съветите допринася извънредно много за създаването на величав, монументален образ на града, достоен за първия наш нов социалистически град, града на името на нашия скъп, незабравим Димитров.

На площада са още Партийният дом, Музеят и библиотеката, Универмаг и голям хотел-ресторант. Това са все красиви и монументални постройки, които, заедно с Дома на съветите и паметника на Димитров, образуват централния градски ансамбъл. Силата и значимостта на този ансамбъл нараства и с това, че оттук започва и Градският парк, свързан с Парка за култура и отдих.

Паркът за култура и отдих, посветен на българо-съветската дружба, е любимо място на Димитровградската младеж. При входа на парка се разкрива просторна гледка. На преден план е розариумът, покрай който се минава, за да се стигне на площада на дружбата. Сред парка се намират два изложбени павилиона, в които се илюстрират творческите победи на българския и на съветските народи. Два големи фонтана освежават площада със своите многочислени струи. Оттук започва тържествената широка Алея на героите, покрита с тревя и цветя, в която са поставени бюстове на наши и съветски трудови герои. По алеята се отива до монументален музей на другаря Сталин. Тук, като във фокус, се събират няколко алеи и по такъв начин монументът става органичен център на целия парк.

Ето, такъв ще бъде нашият роден, скъп Димитровград. Такава е картината на утрешния образ на любимия град, в която отразихме нашите мечти, мечтите на димитровградци, на нашия народ. Ние направихме опит да илюстрираме тези мечти чрез макети, перспективи, планове и пр., да ги популяризираме не само в средата на архитектите и техниците, но и сред нашия народ. И ние охотно желаем да чтем мнението на обикновените граждани, на специалистите, искаме да узнаем, дали е намерен истински архитектурно-художествен образ, достоен за града на любимия учител и основоположник на социализма у нас — другаря Димитров. Едновременно с това, в тази статия ние ще разкажем и за всички по-главни проблеми, поставени за решение пред нас, а също така и за условията в които се извършва проектирането и строителството на града, за да запознаем по-широк кръг хора с проблемите на проектирането и строителството, за да помагат в изграждането на Ди-

Силуетен план на главния булевард,

митровград. В тази статия ще засегнем главно проблемите на проектирането на социалистическия град по опита на Димитровград, а проблемите, свързани с досегашното строителство и с по-нататъшното проектиране и изграждане на града ще разгледаме в един от следващите броеве на списанието.

Изграждането на Димитровград, както е известно, беше започнато още през 1948 г. Наред със строителството на Химическия комбинат „Сталин“, на ТЕЦ „В. Червенков“ и други промишлени обекти, започна и изграждането на жилищното строителство по предварително изготвен градостроителен план. Но в този план бяха допуснати редица фатални, груби грешки, които Министерският съвет своевременно забеляза и отмени и анулира градостроителния план. С постановление се възложи на Министерството на комуналното стопанство и благоустройството да осигури съставянето на нов градостроителен план, в основата на който да легнат принципите на социалистическото градостроителство.

Задачите за изготвяне генерален и подробен регулационен план бяха възложени на проектантската организация „Главпроект“, като се формира авторски колектив под ръководството на арх. Петър Ташев, с членове: арх. Калин Бояджиев, арх. Васил Сироманов, арх. Геор-

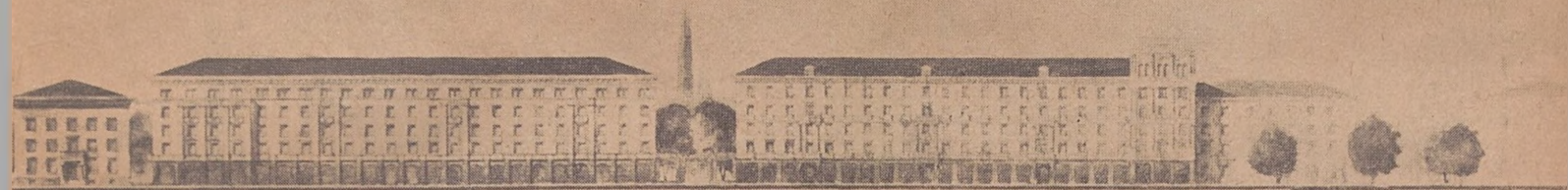
ги Ганев и арх. Костадин Ярѐмов. Едновременно с това се формира и съвещателна комисия от наши добри специалисти под председателството на главния архитект на Управление „Архитектура“ на МКСБ Борис Марков. При решаването на отделни проблеми бе използвано съдействието на разни специалисти. Проведеха се редица заседания на съответните комисии, в които се разгледаха планът и неговите многобройни варианти. Въобщие, в работата за решаване проблемите взе участие един гъвкав широк колектив. В разработването на регулационния план, на квартално-застроителните и силуетните планове, в проучването на архитектурно-художествения образ на града към колектива бяха привлечени другарите архитекти Нейко Нейков, Ст. Коджаманов, Ив. Николов, Хр. Коев, М. Авджиева, техн. Константинов и др.

На редица заседания и публични събрания се изслушаха ценни предложения, които намериха израз в композирането на плана. За пръв път така последователно бе приложен в нашата градостроителна практика колективният метод на работа.

Кои бяха главните проблеми, които трябваше да се решат в новия градостроителен план на Димитровград? Това бяха, преди всичко, технико-икономическите, со-

Изглед на площада пред театъра

свързан с гарата с Парка за отдих и култура

циално-битовите и архитектурно-художествените проблеми, върху които ние ще се спрем по-долу.

Първото условие, за да се постави планирането на един град върху реални основи е определянето броя на населението. Буржоазната градостроителна „наука“ никога не може да си постави за цел научно определяне броя на населението на един град за какъвто и да било перспективен срок. За развитието и растежа на капиталистическия град, за увеличаването или намаляването броя на неговото население, може само смътно да се гадае въз основа на голи статистически данни само за прираста на населението. Но, както показва практиката, такива предвиждания за развитието на града са нереални, нямат нищо общо с действителното стихийно развитие на капиталистическия град (като пряко следствие на стихийното развитие на капитализма) намира израз в безплановото, стихийно възникване на градове и квартали. А щом не може да се определи броят на населението за перспективен срок, щом не може да се определи развитието на градообразуващата група и, особено, щом не може да се запланира етално изграждане на града, естествено е, че не може и дума да става за планиране върху научна основа, за определяне и разпределяне градските територии и функционални зони, за разпределяне населението и пр.

Въпросът за определянето броя на населението на един град в перспективен срок за пръв път бе решен от съветската градостроителна наука и практика. В основата на изчисленията за броя на населението легнаха не данни на статистиката за прираста на населението, а

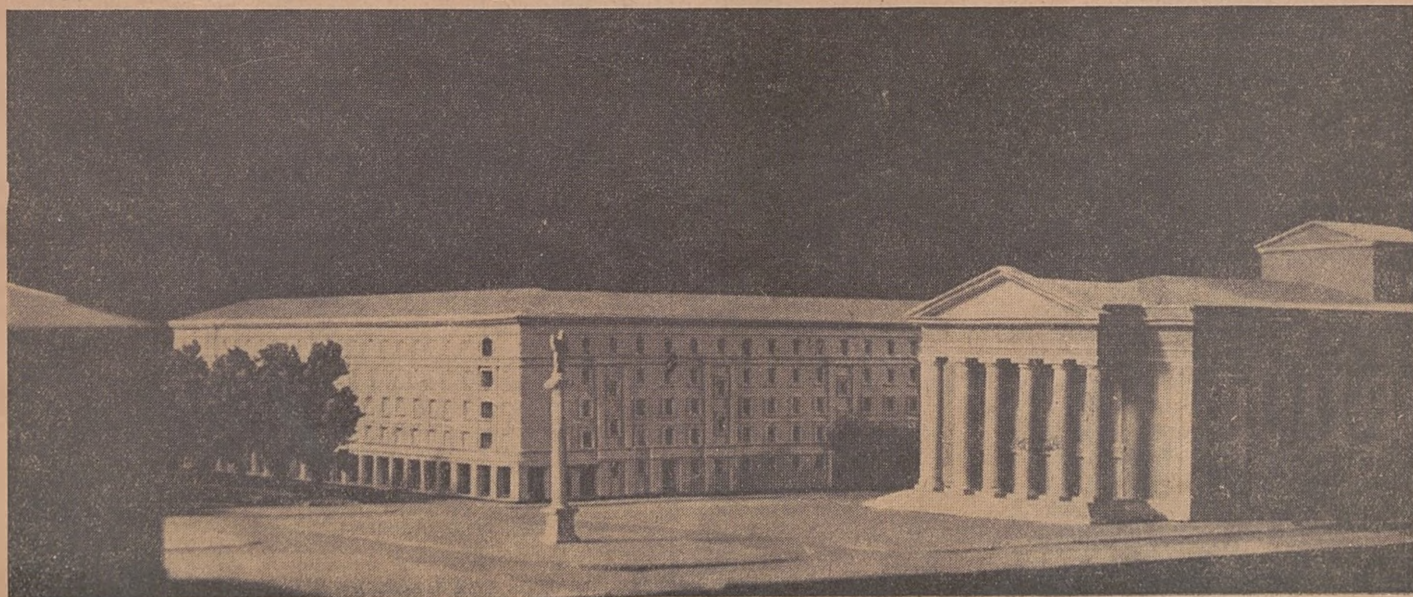
данните за развитието на промишлеността, енергетиката, транспорта, селското стопанство, а за големите градове, още и данните за броя и размера на висшите учебни заведения, на културните и административните учреждения от районен, окръжен и национален мащаб.

Въз основа на тези данни се изчислява броят на населението, заето в производството и в културно-административните учреждения от извънградски мащаб. Това е така наречената градообразуваща група, която представлява от общия брой на населението (съгласно „Краткий справочник архитектора“, 1952 г., стр. 8) 30—32% за големи градове с над 200 хиляди население, 30—35% — за средни градове от 50 до 200 хиляди и 36—40% — за малки градове до 50 хиляди жители.

Другата част от населението се дели на несамостоятелна и обслужваща, процентът на които се определя от характера на града и от възрастната структура на населението.

Върху такава основа се извърши изчисляването броя на населението за перспективния срок и на Димитровград. Такова определяне броя на населението, свързано с развитието на стопанството, става действително реална основа за по-нататъшно проектиране. Определянето развитието на промишлеността, на транспорта, енергетиката и селското стопанство, а оттук и на броя на населението става в плановото задание. За пръв път такова планово задание, което се одобри от Министерския съвет, бе изготвено за Димитровград и съобразно с него се изготви новият градостроителен план на Димитровград.

Населението на Димитровград за перспективен срок 15—20 години се определя на 75—80 хиляди души.

Народният театър

Изглед на Единното училище с детски ясли зад него

Друг проблем, който се постави веднага след определяне броя на населението, е проблемът за размера на градската територия, за нейната компактност или разпръснатост, за разпределението на населението върху тази територия.

В стария градостроителен план населението, което се определяше да бъде 38.000 души, се разпределяше на 4 самостоятелни територии, като се образуваха четири самостоятелни сателитни селища. По този план започна строителството и в четирите селища едновременно.

След отменяването на стария градостроителен план, трябваше да се сложи на преценка правилността на разпръснатото строителство и като главна задача във връзка с това се направи анализ на концентрираното, компактно и разпръснатото строителство. Какво показва този анализ?

За един нов град като Димитровград е целесъобразно и необходимо не разпръснато, а компактно, групирани строителство, особено в първия етап на изграждането. Ако територията на града бе определена не като територия на четири сателитни селища, а като единна градска територия, компактно събрана на едно място, тогава и строителството следваше да започне не на четири различни, отдалечени по няколко километра едно от друго, места, а само на едно място, около което строителството непрекъснато щеше да се разширява. Компактното, групирани, строителство дава възможност да се започне строителството около един център или главна улица, които ще се оформят като център на живота на населението още в първия етап на строителство. При таква строителство, на всеки етап, дори всяка година, новостроящият се град добива свой център и свой архитектурно-художествен образ. При групирани строителство може да се проведе най-икономично и благоустрояването — водоснабдяване, канализация, електрификация, телефонизация и пр., а организирането на строителството на

една строителна площадка може да доведе до значителен икономически ефект.

Разпръскването пък на градската територия на различни селища води до разпръскване на строителството, до неговото поскъпяване и особено на благоустрояването, понижава културно-битовото обслужване на населението. При разпръснатото строителство в първия етап в четири различни селища не може да се създаде за дълги години една централна част на целия град, която населението да чувства като център на своя живот. Такова строителство не може да създаде физиономия на града. И действително, практиката показва това. В продължение на две години 1948—1950 г. се извърши едно сравнително голямо жилищно строителство в Димитровград, но на четири различни места, и затова, въпреки голямото строителство, за този период не можа да се формира нито център, нито определена физиономия на града. Затова и трудещите се посрещнаха с недоволеност таква строителство. Ако цялото това строителство извършено през 1948—1950 г. бе концентрирано на едно място, градът щеше да получи определен образ и свой център.

При изработване на новия градостроителен план се възприе:

1. Територията на сателитните селища да се ограничи в границите на извършеното до 1950 г. строителство, като в трите селища на левия бряг на Марица се настанят около 10.000 жители.

2. Останалата част от населението — около 60—70 хиляди жители — да се разположи на едно място, което фактически да представлява града.

3. Строителството да се насочи в централната част на града, за да може още през първите години на строителството по новия градостроителен план градът да се изгради и оформи.

Южната страна на централния площад, оформена с колони

Друг важен проблем, свързан с размера на градската територия, е проблемът за етажността. Върху дадена територия може да се разположи по-малко или повече население, в зависимост от малоетажно или многоетажно строителство. Така например, по стария градо-строителен план на Димитровград върху една територия 425 хектара се разполагаше население 38 хиляди души, когато по новия план, дори върху по-малка територия, се разполага два пъти повече население.

Определянето етажността в разните зони на града е един много важен и съществен момент на проектирането. Още по-важно е да се определи етажността на първия етап на строителството. За един нов град, който сега тепърва се създава и който има сравнително ограничена подходяща за застрояване територия, е много рисковано и в повечето случаи погрешно да се препоръчва малоетажно застрояване. В такива случаи малоетажното строителство ангажира обикновено най-подходящите места за застрояване, заема грамадна площ, която още в първия етап изисква огромни средства за благоустройство, а в същност малко хора получават жилище. През следващите години, когато трябва да се извършва строителство за задоволяване нуждите за жилища, оказва се, че недостига територия. Убедителен пример за това е строителството на новите селища в Родопите. Опитът на проектирането и строителството на Димитровград също ни учи да бъдем много грижливи при определяне етажността на застрояването. Ако централната част на града бе застроена по стария градо-строителен план в по-голямата си част, то сега, когато се установи, че броят на населението се удвоява, нямаше да има подходяща територия. За щастие, но само в това отношение, малоетажното строителство не беше събрано само в централната част, а разпръснато в сателитната територия на селището.

Според проучванията, които направихме, определянето на етажността зависи:

1. От темпа на строителството. При нов град с бърз темп на строителство в първия етап необходимо е да се прибегва до повишена етажност — 3—4 етажа средно. Сградите с повишена етажност са относително най-икономични, заемат сравнително по-малка площ, която изисква и по-малко средства за благоустройство през първия етап на строителството. Такова строителство, което заема по-малка площ, оставя големи резерви за бъдещо развитие на града.

2. От характера и големината на града. За Димитровград, който трябва да стане паметник на величието на нашата епоха, който е рождба на великата българо-съветска дружба, едно малоетажно строителство е съвсем неподходящо.

3. От издържливостта на почвата.

4. От възможността за водоснабдяване, канализация, топлофикация. За Димитровград, където съществува прекрасната възможност за централно градско отопление от ТЕЦ, малоетажното строителство е нецелесъобразно и нежелателно.

5. От наличността на подръчен материал, от наличността на едни или други ветрове, от архитектурните традиции, ако такива съществуват за даден град, от възможността за създаване силуета при подходящ за това релеф и пр.

Друг също така важен проблем на планирането и изграждането на градовете е проблемът за гъстотата на застрояване и плътността на населеност. И двата тези проблема са в тясна зависимост от етажността.

В миналото, когато жилищните доходни домове се строяха от разни домовладелци с цел за допълнителна експлоатация на трудещите се, въпросът за процента на застрояване кварталите не можеше и да се поставя. За-

Централният площад с Дома на съветите, Партийния дом и др.

това се стигаше до 80—90% почти цялостно застрояване на кварталите, като се оставяха малки осветлителни и проветрителни дворчета, подобни на кладенци, мрачни, влажни, замърсени и непроветрени. Против такова застрояване поведоха борба архитекти, лекари, хигиенисти и прогресивни хора още в условията на капитализма. Като резултат на тази борба се установиха редица нови похвати на застрояване, които намериха главно приложение и по-нататъшно развитие в съветското градостроителство, като се установиха проценти на застрояване в зависимост от етажността, с оглед за задоволяване изискванията на хигиената, икономиката и естетиката. Някои другари у нас, като отричаха старите похвати на гъсто застрояване, при откриване реалните възможности залитнаха, без да се съобразяват с най-елементарните изисквания на икономиката на градското строителство. Така например за Димитровград в стария градостроителен план се предлагаше застрояване на квартали с двуетажни сгради до 13—14%, докато според съветските норми за двуетажно застрояване, може да се стигне до 25—30 и дори 35%. При изработването плана на Димитровград много грижливо се изучиха проблемите за гъстотата на застрояване и за плътността на населеност (на 1 х за жилищни квартали) и се определи гъстотата на застрояването, например в централните райони с преобладаваща етажност 4 етаж — 32%, с плътност около 450—500 души на 1 х.

Когато говорим за плътност на населеност трябва да се отбележи, че тук може да имаме три вида плътност, които имаме под внимание в процеса на проектирането.

1. Плътност на населеност върху един хектар по отношение на цялата градска територия.

2. Плътност на населеност по отношение само на жилищните райони, взети като цяло, с оглед за оразмеряване необходимата територия.

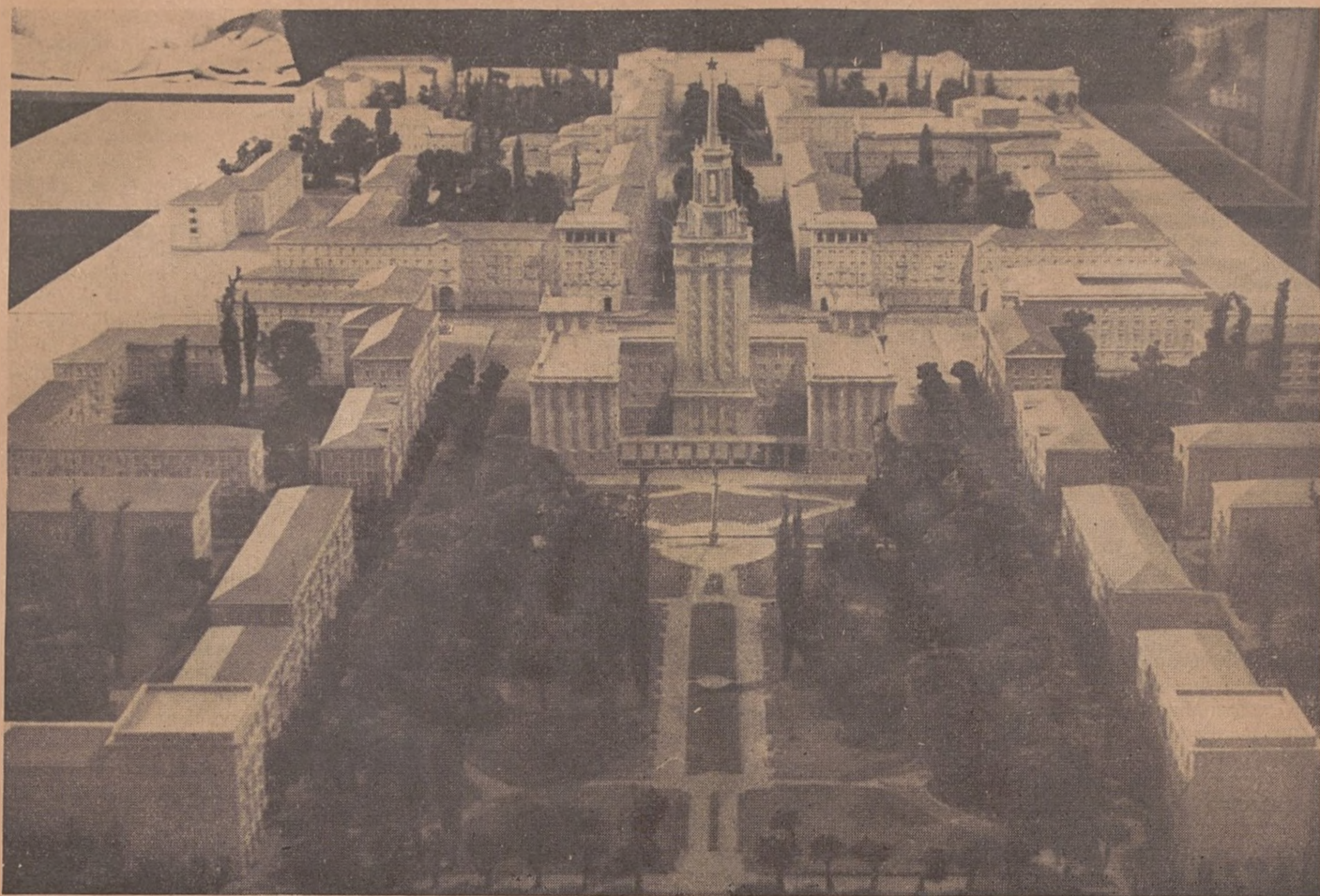
3. Плътност на населеност по отношение на един квартал само в неговите граници.

В цикъла технико-икономически проблеми спада още

и въпросът за процента на улиците, на озеленяването и пр.

Чрез създаване класификация на уличното движение и чрез правилно групиране на кварталите в подрайони и райони се постигна значително съкращение на уличната площ до 17%, или 0,5 кв м до 7,5 кв м на човек. А съкращаването на уличната площ и особено на дължината на улиците води до значително съкращение на разходите за благоустрояване на улиците (водопровод, канализация, павета, бордюри, кабели, топлопроводи, озеленяване и пр. Колкото по-малки са тези разходи, толкова по-бързо улицата ще бъде завършена, цялостно благоустроена и оформена. А това ще създаде удобства и красива обстановка за живот на хората. И, напротив, има градове в които уличната площ достига често 35%, а на един човек се пада не по 0,5 и 7,7 кв м, а 2—3 кв м и 20—30 кв м улици, което ще рече три-четири пъти повече от онова, което се предвижда по плана на Димитровград. При такива случаи, обикновено, улиците са неблагоустроени, кални, неозеленени, без канал и водопровод и пр. и това положение продължава дълги години, защото градските съвети са в невъзможност да извършват извънредно големите разходи за благоустрояване.

Въпросът за процента на озеленената територия е също важен и по него неведнъж се е грешило. В миналото градовете се изграждаха почти без да се мисли за цялостно озеленяване на града. Върху отделни, най-често случайно незаети, терени се създаваха градинки. Но тези градинки представляваха малки оазиси сред каменната пустиня на града. По-късно се нададе повик за озеленяване на градовете. Създадоха се теории за разпределение на зеленината в града. Но мнозина архитекти и градостроители, вдъхновени от благотворното влияние на зеленината върху населението, започнаха да се увеличат в проектирането на размера на зелените площи. Създаваха се проекти за градове, в които размера на обществената зеленина в рамките на застроената градска територия достигаше 30—40% и повече. На един

Паркът зад Дома на съветите — начало на Парка за отпих и култура

човек се падаше в такъв случай 30—40 кв м. Към тази зеленина, ако се прибавят и парковете, които са в непосредствена близост с градовете, ще се види, колко много се е преувеличавала необходимата площ за озеленяване. Макар да е вярно, че колкото повече зеленина има в един град, толкова по-добре, но трябва да се държи сметка и за реалната възможност за осъществяване на озеленяването.

Прекомерното увеличаване на озеленяването довежда до излишно увеличение на градската територия, до увеличаване на уличната мрежа; при това голям процент от улиците не се използват, тъй като се застрояват само от едната страна. Всичко това довежда до поскъпяване на изграждането на градовете. Често запланянето на прекомерни зелени площи довежда до създаване на лустеещи и лошо поддържани празни територии в града. Затова, правилният подход към решаването на този въпрос е от голямо значение както за проектирането, така и за самото построяване на града.

За решаването на този въпрос се използва, също така, богатият съветски опит. Последните данни за процентите на озеленяване на съветските градове идват да потвърдят още веднъж правилността на решенията за Димитровград.

Друг важен проблем при решаването на планирането на Димитровград беше този за железопътния транспорт. Този проблем е свързан с функционалното значение на града. По този проблем се водиха много спорове, разисквания, направиха се много проучвания, преди да се стигне до окончателно решение.

Как стоеше въпросът с железопътния транспорт за Димитровград и как той трябваше да се реши?

Железопътните линии и гарата разделяха старото селище Раковски почти наполовина. По-старата част на селището се намира на север от гарата, към Марица,

а по-новата — на юг от гарата, към Хасково. При такава обстановка, започна и новото жилищно строителство, което се разполага на юг от гарата. По стария градо-строителен план се е предвиждало и дори се започнаха известни работи за изместването на железопътната линия покрай Марица. Но практиката, животът показаха нереалността на такова предложение. В стария градо-строителен план проблемът за железопътната линия се реши не върху базата на задълбочено проучване конкретните реални условия на строителството в Димитровград, а върху базата на една абстрактна схема за малък град въобще. Именно повърхностен подход в решението на гаровия проблем доведе до неверни, нереалистични изводи, предложени в стария план.

При проучването и проектирането на железопътния проблем за новия градо-строителен план се установи следното:

1. В Димитровград съществува железопътна линия, пътническа и сточна гар с 9 коловоза, малко депо. На гара Димитровград се пресичат две магистрални линии — Пловдив — Свиленград и Стара Загора — Кърджали.

2. Железопътните съоръжения в Димитровград бяха недостатъчни да поемат изискванията на строителството и промишлеността и затова те се нуждаеха от незабавно разширение. Само съчетанието и съвместното действие на старите и новите жп съоръжения можеха да задоволят и да не спънат, да не забавят ежедневно развитието на строителството и промишлеността. Ако се възприеме предложението за изместване жп линия и всички съоръжения на друго място, то за да не се спъне строителството, трябваше, паралелно със строителството на нови жп линии и съоръжения, да се прави разширение на съществуващите коловози и на другите гарови съоръжения. Но това е икономически неоправдано, защото не можеше за едни и същи цели на тран-

спорта да се хвърлят на две места средства, особено в първия етап на изграждането на града, когато имаше нужда за жилища и за по-скорошно завършване на строителството в Димитровград.

3. Разполагането на гаровите съоръжения в стария градоостроителен план на север от съществуващата гара между града и р. Марица е нежелателно и неправдоподобно. Доказано е, че в много наши градове е направена грешка, като жп линия минава между реката и града и сега в тези градове се правят опити да се освободят крайбрежията. Тази грешка не трябваше да се повтори, още повече, че разполагането на гаровите съоръжения на север и северо-изток не е съобразено с посоката на ветровете.

5. Не е взето пред вид, че по-нататъшната гара може да обслужва миньорите, отиващи и връщащи се от работа.

6. Не е бил направен анализ на гаровите съоръжения, които са проектирани като съоръжения, нямали нищо общо със живота на хората в града. Такъв подход е явно неоправдан. Пътническата гара ежедневно обслужва населението на града и колкото тя е по-близо до средището на града, толкова е по-лесно достъпна и толкова градският транспорт ще бъде облекчен. Триажната гара, депото и други не са свързани и не обслужват непосредствено населението в града, и затова тяхното съседство с града е нежелателно, тъй като именно те създават и неприятен шум, дим и пр.

Всички тези проучвания идваха да докажат, че трасето на жп линия не трябва да се измества и че е необходима една реконструкция на жп съоръжения с оглед задоволяване нуждите на етапното строителство и промишлеността, а така също и цялостните нужди на бъдещия град. Това доведе до извода:

1) да се запазят коловозите и пътническата гара. Близостта на пътническата гара до средището на града е желателна. Именно затова и в големите градове се създават челни гари в центъра на града.

2) да се изместят депото, товарната и триажната гари извън града, в посока най-подходяща спрямо посоката на ветровете.

Към технико-икономическите проблеми на планирането на града може да се причислят и проучванията, направени преди започването или през време на проектирането: инженерно-геоложки, хидроложки, почвоведски, климатически, санитарно-хигиенически и пр., които са от голямо значение, особено за миньорски и промишлен град като Димитровград.

Тези са по-главните технико-икономически и транспортни проблеми, които генерално намериха решение в новия градоостроителен план на Димитровград.

За пръв път в нашата градоостроителна практика намериха решение и такива проблеми, свързани с културното обслужване на населението, организацията на живота на населението в един град.

Градът на класовото общество представлява механичен сбор жилищен и обществени квартали, обикновено притиснати, или разхвърлени в безпорядък, или, в най-добрия случай, организирани формално около един център, или магистрала. И това не може да бъде другояче, защото понятието жилищен квартал в социалистическия град коренно се различава от понятието за квартала в капиталистическия град.

Кварталът на капиталистическия град, казва Марзеев („Комунальная гигиена“ стр. 64), се определя по чисто териториални тясно-планировачни признаци — това е част от селищната територия на града, ограничена с обществени улици и безпланово застроена с едни или други здания. Съвсем друго, по-широко и дълбоко съображение се влага в понятието жилищен квартал в нашето, социалистическо градоостроителство, което разглежда градския жилищен квартал от социална гледна точка. За нас най-важното и най-главното — това са хората, колективът, който живее в този квартал, неговото здраве, културните и битовите му потребности и изисквания. При планирането на Димитровград се изхождаше от принципите на съветското градоостроителство, от общата идея за грижата за човека, за създаване удобства и

красота в живота на хората, като едновременно тези проблеми се свързваха с икономиката.

Животът на семейството е съграден главно в апартамента, в жилището. Затова жилището трябва да бъде уютно, светло, жизнерадостно и да дава добри условия за живот на човека. В малките градчета и села, в повечето случаи жилището на семейството е представлявало една малка сграда. Но в големия град, това е икономически невъзможно и нецелесъобразно. Хората от големия град живеят в повечето случаи в многоетажни сгради. Стълбището, което води до разните етажи, организира около себе си и апартаментите, и семействата които живеят по това стълбище. Жилищните апартаменти, организирани около една главна стълба, образуват жилищни секции. Проблемите на масовото жилищно строителство изискват създаване на типови жилищни секции, осигуряващи най-големи удобства на живот на трудещите се и даващи голям икономически ефект. Жилищните секции намериха широко разпространение в съветското жилищно строителство. По такива жилищни секции започна и новото строителство в Димитровград. От типовите секции се съставяха жилищни сгради с различна големина и форма. Жилищните сгради, съставени от по няколко секции, се нареждат в жилищни квартали. Ако кварталът е голям, жилищните сгради се групират в две, три или повече жилищни групи. Целта на създаването на жилищната група е да се създаде една по-уютна, интимна среда, където хората могат да слязат от своето жилище и да починат, или да спортуват сред най-близката до жилището зеленина. В двора на жилищната група или квартала, се създава дворна или квартална градинка с фонтан или басейн, с площадки за отпих и площадки за деца. Тук, в тези градинки, ще почиват, обикновено, по-големите и най-малките деца и снеси, които не могат да се откъснат надалеч от жилището. Размерите на тези групи са в зависимост от етажността на сградите и се движат от 30—50 до 60—100 м, като разстоянията между дългите страни на сградите, от хигиенични съображения, не бива да надвишават два пъти височината на сградите.

Кварталите са организирани около една по-голяма междуквартална градина. Такава група квартали образува жилищен подрайон. Тук става дума не за механично нареждане на кварталите около градината, а за организиране самия живот в границите на подрайона. Тази идея намира широко приложение под най-различни форми в съветското градоостроителство, а у нас тя за пръв път намери приложение при планирането на новия градоостроителен план на Димитровград. Същността на тази идея е да се даде на трудещите се пълно, всестранно, културно-битово обслужване и то в непосредствена близост до жилището, без да е необходимо да се пресичат градските магистрали. Около подрайонната градинка се разполагат училището, детските ясли и домове. Така децата имат много лек достъп до своите учреждения, не са изложени на опасност от травматизма на градския транспорт и са в непосредствен контакт с чистия въздух и обилното слънце на градината. В градината се разполага клубът-кино, където е съсредоточен културният и обществен живот на трудещите се, спортните площадки за волейбол баскетбол, а при по-големите градинки — и малко футболно поле. В границите на подрайона се разполагат също магазини, ресторанти, хигиенни заведения, работилници за дребни услуги и пр.

Подрайонът е ограничен от градски магистрали, по които върви обществен транспорт — трамвай, тролейбус и автобус. Няколко подрайона се групират в един градски район. Районът е административна единица. Тук са разположени, главно около районния център, районните административни и културни учреждения.

Върху такава основа е решен и планът на Димитровград, като се търсеше да се свържат в пълно единство проблемите на естетиката и икономиката с тези на културно-битовото обслужване на населението.

При решаването градоостроителния план на един социалистически град особено важно място заемат архитектурно-художествените и идейни проблеми. В миналото такива цялостни задачи въобще не са били поставяни за реше-

План на Парка за отпих и култура

ние или строителите са се спирали и разработвали отделни сгради, съоръжения или отделни градски площи, а градът като архитектурно-художествено цяло, не се е решавал и не е могъл да се решава в условията на капитализма, в условията на бясна експлоатация на трудещите се от страна на шепка капиталисти. Но архитектурата като изкуство, като надстройка е обслужвала съответната база, като си е поставяла задача да укрепва своята база с изразните средства на архитектурата, с архитектурните образи, в които са вълтени най-главните идеи на една или друга господстваща класа.

В условията на социализма, обществото е вдъхновено от безброй нови идеи и това богатство на обществени идеи определя и новото, социалистическо съдържание на архитектурата и градостроителството. Архитектурата и градостроителството имат вече за задача да творят за широките народни маси, да създават удобства и красота за живота на трудещите се, да ги вдъхновяват за трудов героизъм, за нови велики дела.

Такива нови изисквания поставя нашата епоха пред архитектурата и градостроителството, и тези изисквания много ясно са изразени в решенията на Петия конгрес на нашата партия. Задачата, поставена от Партията, трябва да намери конкретен израз и в решаването на градостроителния план на Димитровград. Тук трябваше да се решават не отделни тематични задачи за насищане с идейно съдържание отделни сгради или площи, а да се разглежда целият град като едно голямо произведение на изкуството, дълбоко наситено с богатото идейно съдържание на нашата епоха, произведение, в което цялостно и последователно да бъдат разкрити движещите идеи на Димитровската епоха.

Основната нишка в решаването на тематичното съдържание при планирането на града бе идеята „Димитровград — рожба на българо-съветската дружба“. От тая обща идея се роди тематиката и на отделните площи, булеварди, паркове и пр.

Формите, размерите, трактовката на отделните градски елементи — улици, площи, паркове, архитектурни съоръжения, трябваше да спомогнат, за да се разкажат набелязаните идеи. За да се постигне това, необходимо бе да се направят безброй скици и варианти и проектни решения, трябваше упорито и последователно да се работи

над формата, за да може по най-лек и достъпен начин да се разкрие идейното съдържание. В композицията на плана, благодарение на правилно подобрите пропорции, на съчетанието на богатото разнообразни форми, се чувствува стройност, стегнатост, ясност и величественост, които напълно отговарят на поставената тематична задача.

Разбира се, това още не значи, че задачата е решена докрай. В настоящия етап на работа са набелязани само общите идеи и общата композиция на града. Тези общи идеи трябва да се разработват по-нататък в изграждането на самите булеварди, площи, квартали, като непрекъснато се изясняват, допълнят и детайлират. Това ще се постигне само ако над проблемите на проектирането и изграждането на Димитровград се работи непрекъснато и творчески.

Ние непрестанно се учим от великия опит на съветското градостроителство. Този опит ни показва, че проектирането на главните градски ансамбли на Сталинград продължава непрекъснато от освобождението на града до днес, като се предлагат все по-хубави решения, развиващи основните идейни решения. Това показва, че над проблемите за проектирането на Димитровград трябва още сериозно да работим, ако искаме да направим Димитровград образец на нашето социалистическо строителство, ако искаме Димитровград наистина да стане достоен паметник на великия вожд и учител другаря Димитров. Необходимо е с любов в продължение на още много години, непрестанно и задълбочено да се проучва, проектира и разработва всеки ансамбъл, всеки булевард, площад, всеки път на града. Необходимо е да се създаде специална група, която да води това проучване, да изготвя макети, планове, перспективи, да уяснява образите на архитектурните съоръжения. Необходимо е резултатите от тези проучвания системно да се подлагат на обществено обсъждане, както в Димитровград, така и в средата на архитектурите.

Проектирането и строителството пък на отделните сгради ще ангажира усилията на голям колектив архитекти, инженери и техници. Този колектив трябва настойчиво да следва развитието на града и да заживее с образа на самия град.

Само по този начин ние ще успеем да създадем от Димитровград любим и скъп на нашия народ образ, дело на колективно творчество на нашата архитектурна колегия.

ВИСОТНИТЕ СГРАДИ И НОВИТЕ АНСАМБЛИ НА МОСКВА¹

Арх. В. ЛЕБЕДЕВ и арх. П. ШТЕЛЛЕР
Лауреати на Сталинска премия

В сърцата на руските строители винаги е живяла мечтата да строят жилищни сгради, улици, площади и цели градове по предварително съставен план, да строят така, че отделните съоръжения, подчинени наистина на творческа градостроителна мисъл, да представляват онова високохудожествено архитектурно-пространствено единство, което се подразбира под понятието ансамбъл.

Ленинград ни възхищава със своите грандиозни ансамбли на великолепни площади, улици, паркове и крайбрежни булеварди. Но ние припомняме, колко много е неосъществено от това, което е било замислено от великите руски строители, за което се е мечтало, което се е започвало да се строи и е бивало след това безвъзвратно изоставено наполовина или е било значително изопачено и опорочено. Историята на строителството на миналите епохи, наброяваща много отделни забележителни страници, представлява, от своя страна, в голяма степен още и история на неосъществените замисли, оказали се неизпълними в условията на предишните обществени формации.

Най-великото щастие и едновременно с това най-голямата отговорност на съветските строители, на архитектите от епохата на Ленин—Сталин, се състои в това, че по пътя на развитието на тяхното изкуство няма онези прегради, които са стояли по пътя на архитектите от предишните епохи.

Съветските архитекти разполагат с възможност за пълно осъществяване на грандиозните архитектурни замисли, превъзхождащи най-гордите мечтания на руските строители от предишните столетия. Всеки идейно-художествен замисъл, ако той е съдържателен, служи за благото на народа, за разцвети на неговата материална и духовна култура, е реален в нашите социалистически условия, както е реално днешното възлищебно сияние на Волга и Дон.

Но винаги ли архитектите използват тези, буквално, неизчерпаеми възможности, с които те разполагат в условията на социалистическото планово стопанство? Проявяваме ли ние в нашата творческа работа онова чувство на приемственост и онази творческа далновидност, без които са немислими последователното и точно изпълнение на обширните архитектурни замисли, реализацията на небивалите в световната история на строителството планове за ансамблов застрояване във всички наши градове? А нали именно към това планово и действително ансамблов строителство ни призовават Партията и Съветското правителство?

Над Москва вече се извишават нови величествени висотни сгради. Те са разположени в различни точки на града по всеотранно разработен план за реконструкция на столицата. Това не са американски небостъргачи-етажерки, наблъскани в куп на улиците на Ню Йорк или Чикаго, лишени от хармоничност на силуета, от красота, притесняващи града и смазващи човека със своята тежка маса, с хаотичността на своето разположение в плана на града, със своята евтина и крещяща рекламност.

Планомерното и художествено обмислено поставяне на московските висотни сгради и тяхната архитектура радват хората. Московчани с гордост говорят за тези сгради, които се оказаха нови величествени украшения на столицата. Градът, като че ли, е възприел и продължил архитектурните принципи на Кремльовския ансамбъл, с неговите горди и изразителни силуети на кули и куполи, на техните златни възвишения.

Висотните сгради, явяващи се нова дума на съветската архитектура, налагат да преразгледаме много работи в планировачните похвати на застрояването на градовете. Това сега е вече ясно за всеки архитект.

Самият факт на осъществяването висотните сгради и повишената етажност на застрояването на магистралите изисква от нас наново да обмислим много принципиални въпроси на по-нататъшното градско строителство, още

веднаж да проанализираме мащабите и размерите на площадите и улиците, мащабите и етажността на отделните съоръжения, характера на тяхната архитектура, колорит, материал, поновому да обмислим въпросите на съвеждането монументалната и декоративната скулптура, въпросите за озеленяването на градовете, за създаване общоградски градини, паркове и др.

Наистина, сега, когато в Москва са създадени мощни висотни композиции, много нови сгради, които изглеждат неотдавна значителни по своя мащаб и художествена изразителност, сега се „загубиха“, тяхната архитектура се оказа твърде дребна или претенциозна. Сега ние ясно виждаме „индивидуализма“ на тази архитектура, забелязваме, как понякога композицията на жилищните сгради се оказва несполучлива, не отговаряща на архитектурния мащаб на столицата, забелязваме, че някои неотдавна построени съоръжения вече „пречат“ на по-нататъшното правилно развитие на града.

Едновременно с това се появи и един общ недостатък, характеризиращ дейността на отделни архитекти на Москва: ние имаме предвид липсата на необходимото прозирание в бъдещето в нашата творческа работа. А при това творческата прозорливост играе първостепенна роля за създаването на градските ансамбли, явяващи се най-яркото възплъщение на ясната художествена мисъл и резултат на разумна, съгласувана воля на строителите, понякога, на няколко поколения.

Висотната административна сграда на Смоленския площад в Москва

Ние познаваме прекрасни ансамбли, исторически формирани се в продължение на дълго време, в които централната градостроителна идея последователно е получавала своето развитие в продължение на столетия. Архитектурният замисъл, като че ли, своеобразна „щифета“, преминал от едно поколение строители в друго, бива от нас дълбоко осъзнат, като обща крайна цел.

Ние знаем примери, когато в продължителния процес на създаване ансамблите, в исторически сложния колективен процес на тяхното строителство, първоначалният проект за застрояване е получавал свое продължение, свое по-нататъшно развитие и ново хармонично завършване.

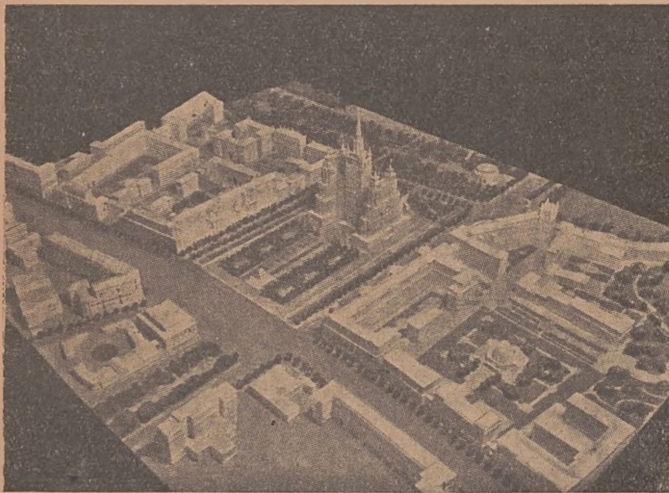
Цялото творчество на великите руски строители се е отличавало с чувство за ансамбъл, прозорливост и далновидност.

Често пъти поставянето дори на една голяма сграда вече в значителна степен е определяло по-нататъшното развитие на целия участък или район на града: първоначалният планировачен замисъл, който се е отнасял само за дадената сграда на дело вече е съдържал в себе си най-богати възможности за по-нататъшно ансамблов строителство и е предreshавал характера на бъдещия ансамбъл. Построеното още през времето на Петър I и преустроено през 1732–1738 год. от арх. Корабов адмиралтейство в голяма степен е предопределило не само архитектурно-композиционното решение на това грандиозно съоръжение от Захаров, но и предreshило образуването на редица площи на Петербург и лъчевото строителство на неговите главни магистрали.

Изграждането на Зимния дворец от Растрелли не само е набелязало (за повече от половин век) размерите на дворцовия площад, но и мащабите, височината, члененето, прозорците, стилното построение на фасадите на сградата на Главния щаб, построена от Росси.

Не по-малко е важно и в съвременното строителство при изграждането на съоръжението ясно да определим неговата роля за по-нататъшното оформяване на квартала, площада, участъка на улицата или на целия район. Партията и Съветското правителство постоянно ни учат на такава прозорливост. Най-ярък пример на далновидни градостроителни решения при строителството на отделни съоръжения преди всичко е планът за изграждане на висотните сгради на Москва. Построяването на тези сгради е нов етап, качествен скок в развитието на цялата архитектура на Москва, на нейните главни градски ансамбли. Висотните сгради със своето разположение и мащаби в значителна степен набелязваха по-нататъшното построение и мащаб на застрояване на най-важните градски територии на столицата.

Всички усилия на строителите на Москва трябва да бъдат насочени към това, щото в своята дълбоко обмислена творческа дейност за проектирането и строителството на отделните сгради и комплекси да поддържат тези изключително прогресивни тенденции, които се заложени в градостроителната същност на висотните сгради на столицата.

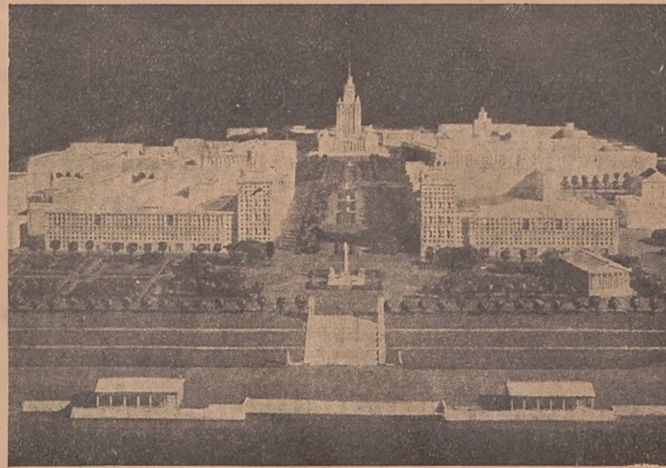

Планировачен проект на пл. Восстание* в Москва

Още през довоенните години в района на Смоленския площад беше проектирано и започна строителството на голямата жилищна сграда (автор — действителният член на Академията за архитектура на СССР И. В. Жолтовский). Някои критици изказаха своите опасения по повод нейната, като че ли излишна дължина, монотонност, монументалност, изказаха съмнение относно необходимостта за високи кули, асиметрична композиция и т. н.

Завършването на строителството на тази сграда разсея всички съмнения. Но едва сега, след като в Москва

се появиха висотни сгради, когато поновому е поставен въпросът за реконструкция на Смоленския площад, когато мащабите на висотната жилищна сграда на този площад ни заставиха коренно да преразгледаме мащабите и етажността на околните застроявания, размерите и формата на самия площад, дължината на отделните сгради и тяхната композиционна зависимост и съподчиненост — едва сега стана особено ясно колко прозорлив е бил И. В. Жолтовский. За всеки сега е очевидно колко вярно и своевременно са отгадани мащабът, етаж-

Ансамбъла на центъра на Сталинград

ността, едрата стъпка на членение и едновременно с това простотата, монументалността и значителната дължина на жилищната сграда на Смоленския площад. Сега вече е неоспоримо ясно, колко правилна е на този участък на „Садовое кольцо“ асиметричността на решението и насочеността на жилищната сграда към страната на главната ос на висотната сграда и към новия площад.

Сградата, построена от И. В. Жолтовский, закономерно и логически може да влезе в състава на създавания на Смоленския площад най-голям градски ансамбъл. В хода на работата над проекта за планиране и застрояване на Смоленския площад стана особено очевидна правилността на композицията на тази жилищна сграда. И също тъй ясно е, че известни затруднения за бъдещия ансамбъл ще създаде жилищната сграда, осъществявана по проекта на арх. В. Сергеев.

При реконструкцията на Смоленския площад тази жилищна сграда ще трябва да заеме отговорно ъглово положение (ъгъла на Смоленския площад и Смоленския булевард). Въпреки че проектът на тази жилищна сграда се създаде още през периода на проектирането и периода, когато още се набелязваха първите варианти за планирането на самия площад, на сградата е придадена композиция, която я изолира от бъдещия ансамбъл: жилищната сграда в ни най-малка степен не е подчинена на силната ос на Смоленския площад и на доминиращия тук център — висотната административна сграда.

Композиционното решение на жилищната сграда е лишено от монументалност, необходима за сгради оформяващи площад: то се характеризира с твърде малки и сложни членения.

В тази статия не си поставяме за задача да подлагаме на критика архитектурата на посочената жилищна сграда, нужно е обаче направо да кажем, че авторът е решавал частна, изолирана от околните, а не широка и целенасочена градостроителна задача.

Особено сериозни грешки се допускат в застрояването на Бережковската крайбрежна улица, разделяща новия Киевски площад и площада на висотната хотелска сграда.

Общо за тези площи е тяхното широко и пълно разкриване откъм река Москва. Очевидно е, че спокойното проточено многоетажно застрояване на този участък, в който се взема под внимание наличието на висотната

сграда на дясната част на крайбрежната улица, е най-логично и, може би, единствено правилно. Ето защо с нищо не е оправдано това, че застрояването на този участък е разчленено на два самостоятелни комплекса, при това всеки от тях, от своя страна, има 3-делна осова композиция с понижаване на централните симетрични обеди. Сега се дойде до положение само да се помирим с този факт, тъй като левият комплекс е осъществен (автор — арх. Лященко), а десният (автор — арх. Поляков и арх. Вулих) вече се намира в стадий на строителство.

Тази композиция в никаква степен не помага за създаване бъдещо цялостно застрояване на площада при Киевската гара и на самата крайбрежна улица. Тя предизвиква големи затруднения при каквото и да е решение на тази отговорна обемно-планировачна задача, тясно свързана с построяването на по-обширен ансамбъл, обхващащ в себе си и Смоленския площад, и крайбрежната улица, и площада при Киевската гара.

Висотната сграда на Комсомолския площад в Москва

С нищо например не е оправдана в сградата, осъществената по проекта на арх. Лященко, силна ос на симетрия на открития двор, в дълбочината на който се извишава висотна многоетажна композиция със сложен силует. Тази силна ос на открития двор (на дълбокия курдоньор), твърде близко разположена до бъдещия нов площад на Киевската гара, явно ще послужи като пречка за цялостното възприемане на целия ансамбъл.

Изолираността и откъснатостта от общите задачи и условия, предприемани сега за създаване единен ансамбъл, включващ цялото окръжаващо застрояване, стават още по-резки при строителството на втората редица сгради. Сега се създава още една перпендикулярна на първата и почти също толкова силна ос на симетрия на новата фасада, центърът на която с двете си нови кули е ориентиран вече непосредствено на Киевския площад. Такова решение може да доведе до това, щото жилищната сграда да доминира над гаровия площад. А при това проектираната втора редица строежи на жилищния комплекс представлява, от своя страна, само странична фасада, излизаща на площада.

Абсолютно ясно е, че страничният корпус, като второстепенен, трябва да бъде подчинен на главния. Това е толкова по-необходимо, защото главната фасада е ориентирана към страната на река Москва. Архитектът е трябвало също така да вземе под внимание, че по продължението на фасадата фактически преминава подходът към Бородинския мост и, следователно, още повече се подчертава „преходното“ положение на страничния корпус.

Към проектирането на застрояването на крайбрежните на река Москва улици, отговорното значение на

които сега е особено нарастнало във връзка със строителството по тях на редица висотни сгради, е необходимо да подходждаме с особена изискателност и обмисленост. Ето защо е нужно да считаме за сериозна грешка утвърждаването на проектите, идващи в разрез с интересите на строителството на тези бъдещи грандиозни ансамбли, които трябва да бъдат свързани в едно и с крайбрежните улици, и с висотните сгради, и с техните площади, и с цялото окръжаващо застрояване.

Всеки, който проектира каквото и да е съоръжение на крайбрежните на река Москва улици, не може да не се увлече от грамадните и абсолютно реални възможности за създаване свършено грандиозни по своя мащаб и значение ансамбли. Река Москва, започваща от Краснопресненската крайбрежна улица, прави завой, свързващ в изключително интересна по природни дадености система крайбрежните улици — Смоленска, Ростовска и Савинска.

Реконструираният Бородински мост, заедно с проектираният Новобратски мост, свързват магистралата Можайско шосе с центъра на града. В този район са разположени две висотни сгради със своите площади и площади на Киевската гара, разкрити към страната на реката. Всичко това създава изключително благоприятни възможности за създаване ансамблови системи на площадите, обединени от пространството на река Москва в единно цяло.

Високо прехвърлените над реката мостове и силната извитост на коритото на реката обезпечават цяла редица изгодни панорамни точки.

С чувство на отговорност и разбиране на общите нови задачи са подходили към проектирането на застрояването на крайбрежията архитектите Ловеико (жилищния комплекс на Краснопресненската крайбрежна улица), Бархин, Лерман и Гайгаров. (проектираният комплекс на Смоленската крайбрежна улица). Предлаганите от тях решения вземат под внимание характера на бъдещия ансамбъл; това е проявено и в мащаба на сградите, и в сградите, и в тяхното композиционно построение.

Погрешни решения са пречка за създаване пълноценен ансамбъл и на площад Восстание с неговите висотни сгради. На ъгъла на площад Восстание и улица Чайковски неотдавна е построена жилищна сграда (авторите архитекти Курочкин и Хохряков). Необходимо е да изтъкнем като заслуга на авторите, че те са съумели сполучливо да реконструират и да включат в композицията на тази сграда конструктивния по архитектура корпус на съседната жилищна сграда. Но, решавайки тази трудна задача, авторите, не са взели под внимание новите мащаби на застрояването на площад Восстание, разположен пред висотната сграда. А този площад ще стане един от най-значителните центрове на Москва. Композицията на фасадите на жилищната сграда, характерът на нейните фрагменти и детайли по-скоро съответствуват на жилищна сграда, разположена на второстепенна улица; архитектурата на жилищната сграда никак не е съобразена с голямото пространство на площада.

В системата на бъдещите ансамбли на Смоленския площад и площад Восстание не маловажна роля получава и застрояването на Новинския булевард, разположен между тези площади. Необходимо е с особено внимание да се обмисли новият облик на тази отрезка от „Садовое кольцо“, да се разчисти и преустрои онова, което обезобразява магистралата, и да се покаже всичко действително ценно в неговото застрояване.

На Новинския булевард навремето арх. Таманян е построил сграда, която е влязла във фонда на руската архитектура. Би било градостроително правилно при новото застрояване на улицата да се вземе под внимание характера и архитектурната композиция на тази сграда, имаща H-образна форма на плана, с повишена част в средата и двор, открит към страната на магистралата, с две блокови триетажни симетрично решени фасади по червената линия. Едва ли е следвало например да пристрояваме плътно към тези ниски корпуси високи жилищни корпуси, също обърнати към магистралата с бло-

кове със самостоятелни осови решения. Но именно така са постъпили при новото застрояване, в резултат на което обемно-пространствената архитектурна композиция на Таманян сега като че ли, е притисната между високите жилищни сгради, които по своята архитектура нямат никакво отношение към своя твърде известен съсед.

Не стремейки се към приемственост, нито дори към просто свързване с ценното наследство, авторите на новата жилищна сграда не се опитват да надникнат и в бъдещето. При избраната от тях композиция за застрояване на участъка на магистралата едва ли е възможно да постигнат нейно хармонично ансамблов зазвръщване.

* * *

Сега, когато пред московските архитекти се поставят изключително големи градостроителни задачи, когато ние цялостно подхождаме към реалната възможност да завършим много от онова, което е било по-рано започнато, да разширим рамките на създаденото и да построим завършени ансамбли на площади, улици и крайбрежни булеварди, сега става особено ясно, колко сериозни са отделните допускани от нас по-рано грешки и колко важно е да предотвратим тяхното повтаряне. Сега вече не може да се допуска остарялата система на изграждане отделни жилищни сгради с малка дължина, не трябва да се позволява застрояване на улиците с „парчета“ разнородни сгради, без да се взима под внимание цялото, без да се взимат под внимание изменените се мащаби на застрояване на града, без да взимат под внимание по-нататъшните перспективи.

Застроявайки града, в предвиждането на неговото ново и реално развитие, сега вече е необходимо да помислим, как да избегнем продължителното съществуване на сградите във вид на „половинки“ или „четвъртинки“, както това се срещаше доскоро. От действителна ценност е лишен даже най-добрият архитектурен проект, ако той не може да бъде напълно осяществим в най-близки години и води само до това, че се строи някоя „половинка“ от съоръжението, която после с години очаква своето завършване, а през това време със своя вид не украсява, а грози улицата или площада, увеличавайки несъответствието в застрояването. А такива примери не са малко в нашата практика.

Жилищната сграда на ССА на Ростовската крайбрежна улица (построена по проекта на А. В. Шчусев) продължително време се извисява над река Москва във вид на „четвъртинка“. Ще проследим по-нататък жилищната сграда на ъгъла на площад Пушкин и улица Горкий (изградена по проекта на М. Парусников), административната сграда в центъра на площад Дзержинский (по проекта на А. В. Шчусев) и някои други. Всички тези сгради са част (често даже симетрична) от цялото. Толкова по досадно е, че тези съоръжения, бидейки важна съставна част на ансамбъл, дълго не намират свое зазвръщване.

Естествено, възниква въпросът: какво пречи за всеки конкретен случаи на завършването на замисления ансамбъл? Мнозина отговарят, че единствената пречка е високият процент разрушаване на стари сгради, задържащ и лимитиращ новото строителство. Този отговор при цялата негова външна убедителност е неверен; той само повърхностно обяснява действителното положение на нещата. На практика в тези случаи нашите собствени грешки, недостатъците в планирането на строителството пречат за ансамблов строителство.

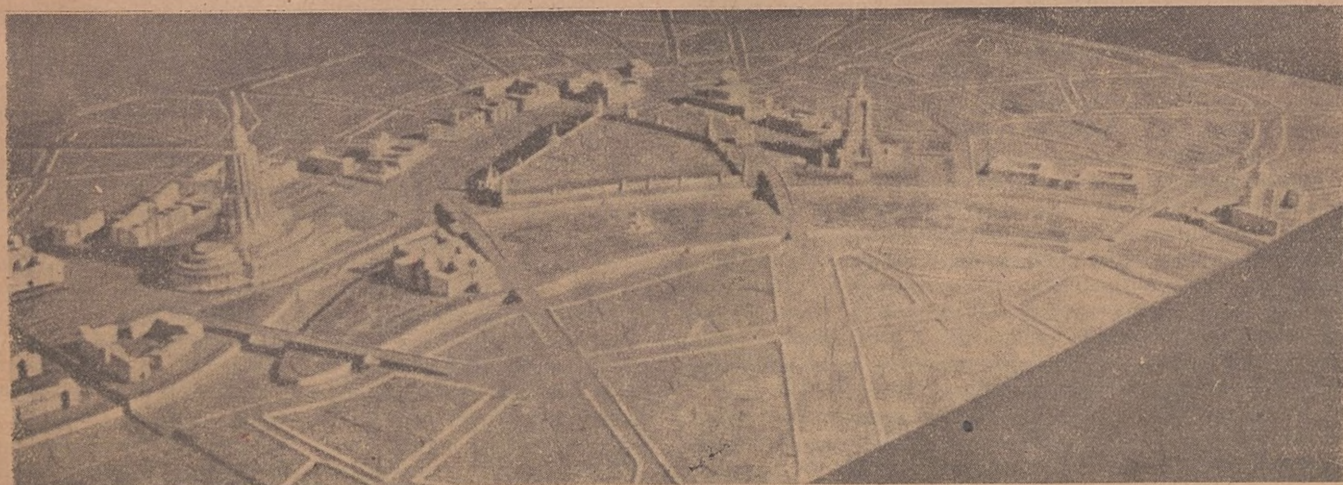
Строителството на новите съоръжения, естествено, изисква разрушаване на много стари сгради. Но в същото време, е ясно, че не трябва да разрушаваме старото в неограничено количество, без отчитане на реалните възможности. Нали всеки метър запазена при реконструкцията на града жилищна площ представлява голяма ценност?

Съществува само едно единствено решение на този сложен въпрос. Новото строителство и неговото разполагане в града трябва да се планира грижливо, а заедно с това да се планира и разрушаването на стари сгради. Само при такова съгласувано планиране ние ще можем бързо да завършим започнатото по-рано, по-пълно ще разкрием новото и ще обезпечим максимален градостроителен ефект на ансамбловото застрояване на столицата. Трябва да възобновим в по-големи размери практиката на преместване съоръжения, възпрепятстващи реконструкцията на някой площад или магистрала. Този опит напълно се оправда в довоенните години и е непонятно защо той е изоставен. Преместването на сградите също така трябва да се планира навреме и грижливо. Особено значение има такова планиране сега във връзка с предстоящите работи за създаване големи ансамбли около висотните сгради.

Проблемите за създаване нови ансамбли на Москва около висотните сгради са неразделни от такива въпроси, като новите мащаби и самия характер на озеленяването на града.

Съвсем очевидно е, че повишената етажност на застрояването на столицата, с неговите нови архитектурни доминанти във вид на висотни сгради, изисква и сериозни изменения в принципите на озеленяване главните улици и площади. Достатъчно е да припомним градските градини и паркове на Ленинград, за да си представим ясно в каква степен архитектурата е тясно свързана с различните начини на озеленяване.

В Москва, особено през последните години, се извършиха колосални работи за озеленяване на града. Много улици са украсени с многогодишни дървета. На площадите „Свердлов“, „Пушкин“ и други площади са създадени твърде хубави паркове. Необходимият мащаб на озеленяване реконструирани централни райони на града особено добре е налучкан в решението на „Блатния“ площад, където се създава голям зелен масив, в решението на Ленинградското шосе и т. п.

Част от планировачния проект на центъра на Москва

Озеленителните проблеми, ако вземем под внимание тяхното хигиенно и архитектурно-художествено значение, изискват задълбочено разработване още повече, че трябва да бъдат решително изменени самите мащаби на озеленяване. Правилното решение на тази задача изисква и ясна плановост и прозорливост. Строителството на висотните сгради, активно влияейки на по-нататъшната реконструкция на града, издига не само нови обемно-планировачни проблеми, но в значителна степен изменя положението и по въпросите за озеленяване на столицата.

Наред с организиране неоглемите градски паркове, магистралните архитектурни ателиета трябва да отделят особено внимание за създаване градски градини и паркове, които да могат да бъдат организирани както в района на висотните сгради, на големите площи около тях, така и в широките „междини“ на градското застрояване, например, по московските и други крайбрежни булеварди.

Магистралните архитектурни ателиета на Москва, явяващи се центрове и щабове на новата градостроителна дейност на архитекти, инженери и други специалисти на столицата, трябва да проникнат цялата своя работа с чувство на отговорност за бъдещата архитектура на града. От тях се изисква по-високо разбиране на новите задачи, смелост и широта на комплексната постановка на новите планировачни проблеми, съчетавани с дълбоко чувство за реалността, помагачи за отхвърляне нежизнените предложения, често оказващи се твърде примамливи, но в същност спомагачи за разцвет само на „книжна“ архитектура.

Всичко най-хубаво, което е създадено в Москва от нашите предшественици и от съветските архитекти, служи като композиционна основа за по-нататъшно завършване и развитие на новите ансамбли на столицата. Най-значителните ансамбли, естествено, ще възникнат около висотните сгради.

В проектите на тези отговорни възли на града, разработвани от магистралните ателиета, вече се говори за нов подход при решаване на обемно-планировачните задачи. Големата етажност на висотните сгради, тяхното обемно построение, изключващо понятието „задна фасада“, тяхната „вертикална“ архитектура, използването монументалната скулптура, използването на светлия цвят на колорита, керамиката — всичко това изисква съвършено ново решаване на площадите и улиците, окръжаващи висотните сгради. Но тези нови решения изискват и ново равнище на всички наши работи, пълна стилност на творческите усилия на архитектите, участващи в застрояването на Москва.

Въпросите, повдигнати в настоящата статия, възникнаха в хода на конкретната работа на авторите над един от най-големите възли на града — Смоленския площад. Случили се непосредствено да се сблъскаме с тези грешки при проектиране ансамблите около висотните сгради, които понякога се създават от недалновидната практика на отделни московски архитекти, ведомства, архитектурни организации.

В процеса на изучаване реалните градостроителни ситуации и перспективи на ансамбловото застрояване на Смоленския площад бяха разработени различни методи и варианти на архитектурно-планировачното решение.

Строителството на висотната административна сграда на Смоленския площад създаде съвършено нова ситуация в този район, предопредели други качествени изисквания за по-нататъшното развитие на окръжаващото застрояване, изисква за новите мащаби на самия площад и неговото планировачно решение друго третиране на архитектурата на застрояването и т. н. В същото това време строителството на висотната сграда на Смоленския площад стана предпоставка за по-бързо развитие на по-рано набелязаните реконструкционни работи.

Планировачното решение на Смоленския площад и в предишното си третиране вече в известна степен набелязваше неговото съвременно развитие. Така например в плана за реконструкция на площад влезе неговото значително разширение към страната на „Садовое кольцо“;

в него се включи ул. „Плющих“ (чрез сводесто рамкиране), набеляза се новата транспортна магистрала (симетрично на Арбатска улица) на основата на Гагаринска улица — по направление на бъдещия Дворец на Съветите. По такъв начин се създаде транспортно разклонение, където (между направленията на „Н. Гагаринска“ и „Арбатска“ улици) се сложи архитектурният център на площада, който и стана място за поставяне на висотната сграда.

Обаче реалното осъществяване на висотната сграда изисква решителни планировачни изменения и в много други неща в развитието на площада.

Новият висотен обем, разположен на 700 метра до река Москва, върху издигащия се от брега релеф, изискваше максимално негово разкриване към страната на пространството на реката, Бородинския мост, новия площад при Киевската гара и, по-нататък, към страната на Можайското шосе и към подхода за столицата от юг.

Изисквах се нови, отговарящи на висотната жилищна сграда, мащаби на площада, нова дължина на окръжаващите сгради, други размери на кварталите, по-едри членения на архитектурата на фасадите; изискваше се по-широк обхват за единно ансамблов застрояване на целия район: на крайбрежните улици, на Садовая улица, на площада пред Киевската гара; изискваше се, най-после, и по-изрешаване на редица инженерни и транспортни проблеми, на въпросите за озеленяването и т. н. Необходимите изводи, в равностметката прости и ясни, логически се оформяха в процеса на последователното разработване на различни планировачни варианти и на техните изменения, които възникнаха във основа на отричането на остарелите позиции. Не може, заедно с това, да кажем обаче, че всички многобройни въпроси, свързани с проектирането на този обширния ансамбъл, вече намериха в проекта най-добре решение. Проблемите, възникващи пред нас в процеса на разработването на идейните проектни варианти, изискват по-нататъшно обмяна на мнения и широко обществено обсъждане.

Първият въпрос, който възникна при проектирането, бе въпросът за мащаба и абсолютните и относителните размери на площада. Естествено е, че крупният мащаб на висотната жилищна сграда и неговата композиция, характерна за отделно стоящия, каточе ли скулптурен, обем на сградата, обуславят неговото многостранно зрительно възприемане. Поставянето на висотната сграда на Смоленския площад върху издигащия се от бреговете релеф, само по себе си, е твърде сполучливо. Изборът на това място и самият начин на композиционно разполагане на сградата представляват, от своя страна, пример на прозорливо градостроително решение. Много работи в по-нататъшното застрояване на този отговорен район на града и преди всичко в планирането и реконструкцията на Смоленския площад бяха предопределени от това решение.

Дълбоко обмисленото поставяне на сградата, играеща доминираща роля в една или в друга градска територия, има извънредно важно значение. Може например с увереност да кажем, че построената на Ленинските възвишения сграда на Московския университет всецяло определи структурното построение на планирането и застрояването на територията на югозападния район на града, сравнително свободен от опорни съоръжения. Изграждането на Двореца на Съветите изисква значителна реконструкция на редица райони на града, прокарване нови магистрали и т. н. При това, разбира се, не е изключена възможност за различни планировачни предложения и варианти, но в края на крапцата всички те неизбежно ще трябва в известна степен да отразят основните изисквания, определени от самия факт на избора на територията за висотната сграда, от нейната композиция, от нейната градостроителна роля.

В резултат на построяването висотната сграда на Смоленския площад, преди всичко, се оказа необходимо да предвидим „освобождаване“ на сградата от достатъчно плътния пръстен окръжаващи постройки, максимално да разкрием перспективата на нейните главни фасади откъм река Москва и Бородинския мост: би трябвало по-нататък

да се опитаме, в границите на възможното, да набележим перспективи от други, далечни и близки, точки и така да организираме новото планиране и застрояване, щото най-пълно да открием, да развием и да попълним образа и архитектурната идея на висотното съоръжение, довеждайки го до зрителя с цялата система на цялостния, художествен и организиран ансамбъл.

Първият вариант на проекта беше начален опит в това направление (този вариант беше разработен върху основата на предишните планировачни решения, набелязали се при проектирането на висотната сграда). Той предлагаше да се създаде сравнително неголям площад във вид на трапец — разклонение; пресечката от страната на Бородинския мост при този вариант имаше ширина всичко 80 метра при етажност на застрояването 6—8 етаж. Такова решение, естествено, не можеше да обезпечи необходимото разкриване на архитектурния обем на висотната сграда, по отношение на което пространството на площада се оказваше явно недостатъчно и позволяваше да разгледаме архитектурата на административната сграда само фрагментално и само от близки точки.

За окончателно убеждаване, че размерите на площада са недостатъчни, ние направихме сравнителен анализ на схемите на известни ансамбли на градските площади на редица големи градове и преди всичко на Ленинград (площада при бившия Александровски театър, площада на дакабристите и др.).

Схемите показваха, че около значителните архитектурни съоръжения, доминиращи на участъка, като правило, широко се разкрива пространството; ясно се отгадва желанието на строителите максимално да разкрият централната композиция, да обезпечат нейното всестранно виждане. В повечето случаи се набелязват две основни перспективни разкривания по главната ос — към двете противоположни фасади на сградата. Следователно, архитектурите са се стремили да „заставят“ архитектурата на сградата, заемаща централното място, да „действа“ в различни направления. За това те са използвали максимум планировачните възможности.

По такъв начин, в процеса на създаването на значително по своето идейно и художествено съдържание съоръжение се извършва тенденция колкото може по-широко да се разпространи неговото въздействие в системата на градското планиране. Открива се стремежът на архитектурите напълно да използват идейната, архитектурно-художествена и материалната ценност на съоръжението, призовано да стане значителен и ръководещ център на определена територия на града.

Последователно създават се варианти за Смоленския площад показват пътя на развитие и оформяване на планировачната идея.

Последният вариант представлява, от своя страна, по наше мнение, необходим и напълно достатъчен максимум на развитие на планировачната тема. По-нататъшното разкриване и разширяване на пространството пред висотната сграда би било вече лишено от необходимата реалност. За всеки съветски архитект е ясно, че сериозното и внимателно отношение към съществуващия жилищен фонд на града е едно от главните условия за реконструиране на исторически оформилия се град. Неоправданото фантазичество и необоснованото разрушаване на съществуващи сгради са недопустими. Сдържаността по тези въпроси е оная необходима мярка, която в крайната равностойка оплодотворява процеса на мислене на архитекта, поставя неговата творческа фантазия в рамките на ясни и точни представи за възможното, помага на архитекта да създава решения, получени като дял от действителен реализъм.

Работата за планиране района на Смоленския площад с всичките свои особености постави пред нас въпроса за силуета на града и на дадения район. Значението на този въпрос е така голямо и до такава степен вече съзнателно от всички, че за много от нас сега даже е трудно да си представим, че бъдещият Дворец на Съветите сам би могъл да реши проблема за силуета на Москва, сам би се издигал

над града. Като най-важна композиционна поддръжка на Двореца на Съветите сега служат висотните сгради на Москва. Но също така е необходимо, по наше мнение, да създадем месни, сравнително неголеми надвишения, композиционно свързани с висотните сгради. В общата застроителна система на някой райони те на свой ред ще създадат от отделно стоящите и извишаващи се над Москва висотни сгради нужната композиционна поддръжка.

Набелязаното от нас поставяне на кулообразни надвишения в началото на площада-еспланада на крайбрежната улица при Бородинския мост трябва да създаде пространствен силуетен триъгълник, обединяващ композицията на площада и висотната сграда, явяваща се връх на този триъгълник, в едно неделимо цяло. Архитектурните акценти във вид на кулови надвишения изпълняват, освен това, и друга композиционна задача: те едновременно задържат както перспективата откъм страната на Арбатска улица, така и перспективата, откриваща се по направление на Можайското шосе. Този похват създава съвършено ново зрително възприемане на висотната сграда и на архитектурата на площада откъм страните на тези две магистрала.

В хода на работата за прекъсване на Смоленския площад се наложи още един път да се проанализира въпросът за мащабите и дължината на общото застрояване и на отделните сгради. Решавайки архитектурно подчинената задача — устрояване на своеобразен подход или път, който води до висотната сграда, авторите на проекта дойдоха до мисълта за организиране тук на площад-еспланада. Построена във вид на своеобразни пропилен, такава еспланада може да придаде на архитектурата на площада пасторение на голяма тържественост.

Но, естествено е, такъв похват изисква значителна дължина на фасадите фланкиращи площада. Тук не трябва да допускаме раздробяване и разчленяване на застрояването на редица сключващи се една с друга фасади. Всяка надлъжна страна на площада трябва да се решава като една цялостна фасада, ритмично довеждаща към центъра на цялата композиция — висотната сграда. Големата дължина на тези тела и подчертаната хоризонталност на тяхното членение могат значително да увеличат художествената сила на вертикалата на висотната сграда.

Новите планировачни изисквания напълно съвпадат с изискванията на индустриалната техника, при която застрояването „на парчета“, застрояването с дребни съоръжения, имащи самостоятелни фасади, свое особено планиране, свои типови размери на конструкциите и архитектурните детайли, е съвсем иррационално. Анализът на съвременната архитектурна практика показва, че проточеността на отделните съоръжения и размерите на кварталите придобиват тенденция към увеличение. Тази черта характеризира цялото наше съвременно строителство. Ние наблюдаваме тази тенденция и в новите размери и мащаби на площадите и улиците, предизвикани от осъществяването на висотните сгради, и в новите мащаби на съвременната строителна техника, изискваща многократно повторемост на конструктивните и архитектурните елементи, а понякога даже и повторемост на цели сгради, и в новите многоапартаментни секции, имащи дължина до 50 метра. Следователно тенденцията за окрупняване, за по-голяма дължина, за повторемост, преминава през всички звена на съвременното градско строителство.

В този ограден факт не може да не открием забележителното сливане, възможно само в нашите условия, на съвременните изисквания на градостроителното изкуство с неизмеримо нарастващите възможности на индустриалната техника.

За много неща трябва да преразгледаме и композиционните похвати и самия характер на архитектурата на фасадите. Ако за висотните сгради е характерна и органична вертикалната структура, отразяваща конструктивното скелетно построение и подчертаваща височината и вертикалния режим на сградата, то механичното разпространяване на този похват върху 8—10-етажното застрояване на магистралите би било лишено от целесъобразност. Това би довело до ненужна монотонност на архитектурата.

та на улиците и значително би ослабило естетическото въздействие на вертикалната архитектура на висотните съоръжения върху зрителя. Вероятно, по-правилно е да вървим по пътя на контрастно изграждане; по такъв начин може да бъде постигнато не повърхностно еднообразие (косто, разбира се, не е равнозначно на художествено единство), а по-дълбоко и действително диалектическо единство.

Изследвайки подобни въпроси, би било погрешно да извеждаме каквито и да са неотменими правила, обаче несъмнено е, че да ги решим е необходимо: практиката на днешния ден изисква логично обосноваване, закономерност, художествена оправданост при решаване на съвременните изключително сложни градостроителни и архитектурно-художествени задачи.

Мащабите на новите съоръжения, площи и магистрали, повишената етажност на редовото застрояване изискват коренно преработване както на въпросите на общата композиция на фасадите, така и на отделните фрагменти на сградата. Значителните пространствени разстояния изискват по-едро и по-ясно построение на главните пропорции, членения и архитектурни и декоративни елементи на фасадите. В новите условия градското застрояване се извършва с неизразителни похвати, водещи към издребична и усложнена архитектура. Сега на архитекта подхожда да борави с по-крупни и по-силни похвати, при това също свойствени в руската класика. Казаното в никаква степен не означава, че архитектурните детайли могат да бъдат груби. Обратно, в едрите форми напратата на по-ясни черти на детайлите придобива особено важно значение, тъй като само при такова третиране на архитектурните детайли монументалните форми придобиват едновременно и стил, и жизнерадост, и изящество.

Ние считаме за необходимо да отделим, като твърде важен проблема за колоритното решаване на новосъздадените площи и улици. Светлият, жизнерадостен тон на високите съоръжения убедително е доказал своите предимства. Ясно е, че целостта на новосъздаваните ансамбли, тяхното художествено единство с висотните сгради ще зависи и от колоритното третиране.

По-голямата част висотни съоръжения имат светли, почти бели тонове на външната облицовка на фасадите. Сградите се извишават над Москва като беложежни кристалини дворци. Но необходимо ли е да разпространяваме това впечатление и върху цялото окръжаващо застрояване? Не е ли по-правилно по пътя на едни или други похвати на колоритен контраст да подчертаем, още повече да изйивим своеобразието на колоритната тоналност на висотните сгради?

В руската архитектура е свойствено използването в композицията, наред с белия цвят, също така и на по-интензивни цветове (червения, жълтия и др.); характерно за отечественото строителство е и съчетанието на бяло със златно. Но достатъчно ли пълно и разпоявидно използваме ние всички самобитни традиции на руската архитектура? Така или иначе, но въпросите за използване цветовете в архитектурата не са получили понастоящем надлежно изучаване и развитие както в теоретически трудове, така и в творческата архитектурна практика.

Правилната колоритна характеристика на съоръже-

нията, а толкова повече на редица съоръжения, обединени от идеите за ансамбъл, винаги играе важна роля за архитектурата. Този въпрос има особено значение за съветските архитекти, проектиращи обширните ансамбли във връзка с висотното строителство. Еднаквият цветен колорит, разпространяват върху цял ансамбъл в тъй големи размери, може да доведе до известно еднообразие.

Голям интерес например представлява колоритното решение на големите квартали приложено в идейния проект за застрояване на югозападния район на столицата, разработен от магистралното ателие № 3 (с ръководител действителният член на Академията за архитектура на СССР А. Власов). В този проект се прави опит за оцветяване големи повърхности с интензивен червен цвят, съчетание с бели архитектурни елементи, което е твърде характерно за руското строителство. Посочваме като положителен пример осъщественото в строителството на висотната жилищна сграда на Комсомолския площад от арх. Л. Поликов. Използуваното от автора колоритно решение е придало голяма индивидуалност на висотната сграда.

Монументалното значение на висотните сгради, като значителни архитектурни паметници на нашата епоха, изисква да пристъпваме с особена изискателност и отговорност към идейно-художественото съдържание на най-големите ансамбли в града, създавани в непосредствена близост и в единството с доминиращите висотни композиции. Сградите, влизащи в тези ансамбли, трябва да се обединяват, по наше мнение, в цялостни композиции не само от общия във формално отношение характер на архитектурата, но и от тематична общност.

Развиването на такава единна тема се набелязва в проекта на Смоленския площад. Архитектурата на Бородинския мост, както е известно, изобразява темата на народния патриотизъм в Отечествената война 1812 г. Тази тема се схожда в проекта с похвата на тържественото построяване площада във вид на широка еспланада. Неговата централна част заема голям озеленен участък, в архитектурата на който героическата тема за подвизите на руския народ получава свое развитие в редица скулптури и барелефи. Сред това озеленено пространство на площада се предполага построяване на монументален паметник на полководца Кутузов. Обхващайки цялата архитектура на еспланадата, общата художествена идея намира своя завършек в образа на висотното съоръжение, овеичано от герба на Съветския Съюз.

Строителството на висотните сгради в Москва обогати идейно-художественото съдържание на архитектурата на столицата, още по-дълбоко разкри пред целия свят величието на художествените образи, създавани от съветското изкуство. Източникът на величието на тези монументални архитектурно-художествени образи е заложен във величието на самия съветски народ, който създаде в кратки исторически срокове най-великите паметници на съветската култура, техника, изкуство. Този източник е заложен в революционния възторг на нашата действителност, в изчупено дълбокия смисъл на нашата епоха, осветлена от гения на другаря Н. В. Сталин.

Статията е преведена от сн. „Архитектура СССР“, кн. 8, 1952 г

БУЛЕВАРДИТЕ В СИСТЕМАТА НА ГРАДСКОТО ОЗЕЛЕНЯВАНЕ

Т. Н. ТУРЧИНСКАЯ — кандидат по техническите науки

1. Разполагане и планиране на булеварда

В историческото постановление на Правителството и Централния комитет на партията от 10 юли 1935 г. (относно генералния план за реконструиране на Москва) на въпросите за благоустрояването и реконструирането на градските булеварди, на развитието на съществуващите и създаването нови пръстеновидни булевардни магистрали бе отделено особено внимание.

През последните години в столицата са извършени огромни работи за реконструиране и благоустрояване на редица булеварди — Цветния, Тверския, Страстния, Петровский, Пеглинния и др. По-нататъшните работи за озеленяване на града ще се придружават със строителство на нови булеварди по магистралите на столицата.

В системата на градското озеленяване и благоустройство значението на булевардите е извънредно голямо. Те са най-важен елемент на архитектурно-планировачното решение на градските улици, парадно оформяват откритите пространства на крайбрежията, обединяват в характерни зелени ансамбли частите на големите градски магистрали, обогатяват градската архитектура, сближават града с околновръстните зелени масиви.

Изключително голяма роля и значение имат булевардите за създаването благоприятни микроклиматични и санитарно-хигиенни условия за населението в защитата от прах и шум, за оздравяване въздуха, за създаване сенки и прохладни места.

Булевардите са средство за рационално организиране движението на потоците градски транспорт и пешеходците по градските магистрали и служат като място за отдих за населението и място за игра за децата.

Разполагането и планирането на булевардите се определя от тяхното значение в общата система на озеленяване на града.

По планировачно решение различаваме: а) едноалейни булеварди с централно или странично разполагане на алеите, б) многоалейни булеварди, в) булевард-градина, където главната градина се прекъсва от площадки-алеи. Най-тесен булевард е алеята, която представлява два реда дървета върху озеленена ивица с пътека за пешеходци между тях.

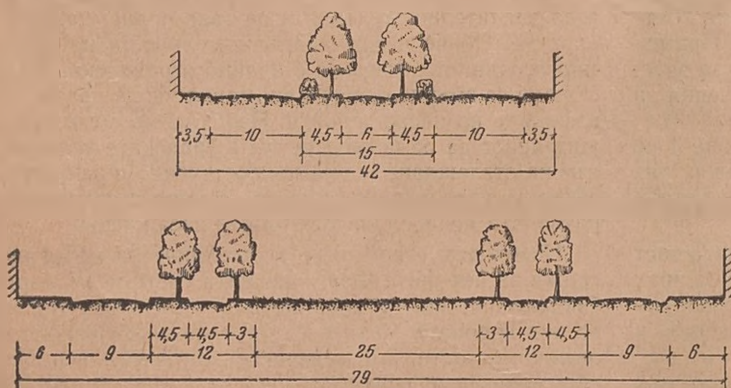
„Техническите условия и норми за проектиране на градски пътища“ на Министерството на комуналистото стопанство на СССР установяват за булевардите, включени в оформяването на улиците, ширина не по-малка от 18 м. Това положение за нас е твърде спорно. Напълно е възможно булевардите да имат ширина 12 м, а алеите (най-прост тип булеварди) — 6 м, доколкото тази ширина е достатъчна за прокарване по нея пътека за пешеходци широка 2–2.5 метра и едноредно засаждане на дървета върху озеленената ивица широка 2–1.5 м по дължината на пътеката от двете нейни страни. При правилна агротехника на култивирането такава зелена ивица ще обезпечи необходимите условия за растеж на дърветата. В редица случаи създаването на булеварди на тесни улици е крайно необходимо по санитарно-технически условия и изисквания на градския живот. В такива случаи ние считаме за възможно създаването на булеварди широки 12 м.

В съответствие с ролята и характера на градските проходни места, целесъобразни са следните видове разполагане на булевардите:

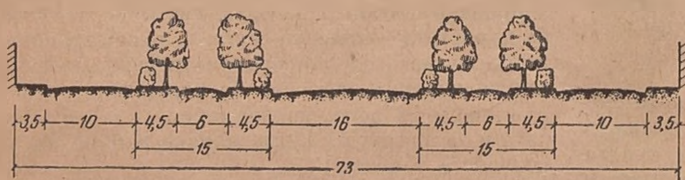
а) по оста на улицата (фиг. 1) — за магистрали с районно и общоградско значение (освен магистралите с движение на транспорта на големи скорости);

б) по едната страна и

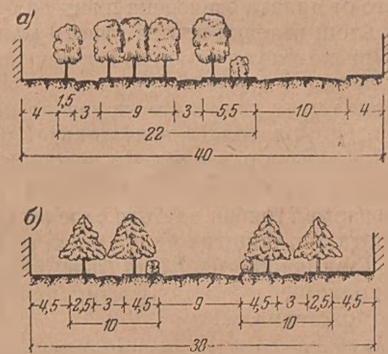
в) от двете страни на улицата (фиг. 2) — за улици и вътрешноквартални проходни места с преобладаващо жилищно застрояване (на такава улица, като частен случай

Фиг. 1. Схеми на разполагане булевардите по оста на улицата

Фиг. 3. Два булеварда, разделящи проходната част на три ивици за движение

Фиг. 2. Схеми на разполагане булевардите: а) по едната страна, б) по двете страни на улицата

Фиг. 4. Решение на булевард, широк 20 м (съгласно „Техническите условия за проектиране градски пътища“)

По местоположение в плана на улиците различаваме: а) булеварди, разположени по оста на улицата, б) булеварди разположени по едната страна на улицата, в) булеварди от двете страни на улицата, г) два булеварда, разделящи пешеходната част на три ивици, д) булеварди по крайбрежни улици.

алеите-булеварди могат да заменят обикновен тип тротоари);

г) два булеварда, разделящи проходната част на три ивици за движение (фиг. 3) — за общоградски магистрали при наличност на движение на бърз транспорт.

С цел за създаване защита от слънцето, булевардите на

улиците с надлъжна ориентация при други равни условия трябва да се разполагат по оста на улицата или по неината западна страна. На улиците с широтна ориентация булевардите е целесъобразно да се разполагат по северната страна.

По планировачно решение най-добър е булевардът с една централна и няколко паралелни алеи за удобно надлъжно движение. На фиг. 4 е показан препоръчваният в „Технически условия и норми за проектиране на градски пътища“ пример на напречно решение на булевард с ширина 20 метра. Посоченото решение не задоволява декоративните и санитарно-техническите изисквания. Ширината на пътеките 8 м. за булевард е излишна. Засаждането на дървета по алеите на разстояние 3 метра от края на пътеката не осигурява нужната сянка през лятото. Разполагането на живият плет под короната на дърветата не му дава нормално да се развива, а следователно снижава декоративния ефект.

Редица московски булеварди (Гоголевският, Суворовският и др.) имат излишна ширина на централната алея, която без вреда за движението може да бъде намалена за сметка на засаждане храсти и цветя. Изключение прави само главната алея на Цветния булевард при реконструкцията на който арх. Н. И. Прохоров намери твърде сполучливо решение, запазващо достатъчна ширина на алеята и в същото време правещо алеята по-сенчеста и уютна. Тук главната алея е разделена на две зелени ивици, широки по 1,8 м. Двете ивици са обградени с дървета и цветя, като образуват три пътеки от които централната с ширина пред входа 7,5—8 м постепенно се стеснява до 4,8 м, а двете странични пътеки имат ширина до 3,5 м. Подобно решение е характерно за главната алея на Тверския булевард откъм Пушкинския площад.

По много булеварди дърветата в алеите са посадени върху чакълеста пътечка. Такъв подход е недопустим, тъй като той отрицателно влияе върху развитието и живота на растението.

Анализът на планировката и на баланса на територията на булевардите на някои градове (Москва, Рига и др.) дава основание за редица препоръки.

По пътеката най-целесъобразно е да се отделя 20 до 30 на сто от цялата озеленена площ на булеварда. При голяма площ пътеки остават съвсем малко място за зеленина. При по-малка площ пък възникват затруднения за движението.

Ширината на пътеките не трябва да превишава 4 до 6 метра. При разполагане пътеките редом между тях трябва да минава разделителна зелена ивица (3—4 метра) с редово засаждане на дървета.

Булевардът трябва да бъде отделен от останалата част на улицата със защитна ивица с цел за запазване от прах и шум. Тази ивица трябва да бъде решена чрез различно комбиниране на дървета, храсти, многогодишни цветя и пълзящи растения.

Живият плет трябва да се намира извън проекцията на короните на дърветата.

II. Състав на дървесните насаждения по възраст и мерки за повишаване продължителността на живота им в градски условия

Условията на растенето са решаващ фактор за развитието и живот на дървото. Градските условия са неблагоприятни за това развитие. Продължителността на живота на растенията в градска среда е по-малка, отколкото в естествени условия. На развитието и живота на растенията отрицателно влияят атмосферните условия, особено в индустриалните райони където е възможно замърсяване на въздуха от вредни газове и дим.

Особено вреден е серният газ, отделящ се в атмосферата заедно с димните газове. Димът съдържа твърди и течни продукти пълно изгоряло гориво, които поленват по устичата на листата и порите на кората, затруднявайки поглъщането на въглеродни киселини и другите биологич-

ни процеси в организма на растението. Значителен източник на замърсяване въздуха е автотранспортът. Освен прякото, газовете оказват и косвено влияние върху растенията, предизвиквайки биохимически изменения в състава на почвата (увеличаване на киселинността, влошаване условията за съществуване полезни микроорганизми).

Почвата на улиците на града, като правило, е бедна на хранителни вещества; културният слой на места съдържа 85% строителен боклук.

Неблагоприятен за живота на растенията е също така температурният режим на почвата: значителната разлика на температурите под асфалта и под зелената ивица в летни условия и значителното измръзване на почвата през зимата поради недостатъчна снежна покривка.

Върху развитието на растенията вредно влияят и редица други фактори, като: ограничено пространство за коренната система, уплотняване на почвата, влошаващо нейната аерация и условията на живот на микроорганизмите, протичане на електрически ток и протичане на газове от градската мрежа. В Рига, в парка на площада на Еспланадата, розите, отново и отново посаждани, всяка година загиваха дотогава, докато не бе отстранено протичането на газове в почвата. Загиване на дървета от протичане на газове многократно бе забелязано в Лвов.

Дърветата на улиците на градовете страдат от недостатъчно слънчево осветление. На улиците с многоетажно застрояване едната страна е почти през целия ден засенчена; южната — на улиците с напречна ориентация, а източната — на улиците с надлъжна ориентация.

Всички тези условия пречат за развитието на растенията и са причина за бавния растеж и често за загиването на дърветата в градовете.

Възрастният състав на дърветата из градските булеварди показва крайна недълготрайност. Данните от инвентаризацията през 1947 г. за 20 булеварда показваха, че дърветата на възраст над 25 години, представляващи най-голям декоративен ефект за градското озеленяване, съставляват средно по-малко от 30 на сто от всички дървесни насаждения.

В парковете влиянието на градските условия се отразява значително по-късно и не така силно, както в булевардите. Обаче и там продължителността на живота на многогодишните дървета е крайно ограничена, което изисква да се обърне особено внимание върху правилното отглеждане на насажденията. Необходимо е с всичката решителност да се подчертае, че в градските условия начинът на отглеждането има първостепенно и решаващо значение за увеличаване дълготрайността и запазване декоративната ценност на дървесните насаждения.

Необходим е комплекс агротехнически мероприятия и грижи за короната и за коренната система на дърветата. Систематическото разрохкване на повърхността на почвата под короната, където са разположени физиологически активните части на коренната система, периодичното обрязване периферийната част на короните, окопаването ровове около възрастните дървета в радиус на проекцията на короната със засипване с наторена хумусна почва, вкарване тор непосредствено до корените през специално направени отвори в почвата, системно измиване листата на дърветата — съвкупността на тези мероприятия значително спомага за подобряване развитието на дърветата, за увеличаване прираста на насажденията, за изобилно цъфтене и плодене, за най-добро съзряване на дървесината и за значително удължаване живота на дърветата в градските условия.

III. Лианите и озеленяването на булевардите

При реконструкцията на московските булеварди през следвоенните години бяха изпълнени значителни работи за тяхното вътрешно препланиране, оформяване входовете, заменяване огражденията и насищане алеите с дървесно-храстова и цветна растителност. Само по централните булеварди и градини през последните години са посадени над 375 хиляди храсти и около 12 хиляди дървета.

Обаче при реконструкцията на булевардите съвсем не намери място вертикалното озеленяване.

Лианите (виещите се, „пълзящите“ растения) принадлежат към най-добрите декоративни растения. В опитните ръбче на декораторите-градинари лианите са пластичен материал, подходящи за най-широко използване при озеленяването на обществените обекти и на първо място на булевардите.

Възможни са най-разнообразни похвати на вертикално озеленяване на булевардите. С помощта на лианите могат да се декорират стените на различни съоръжения да се създаде фон за скулптура, да се оформяват десетки навеси, да се образуват гирлянди и др. самостоятелни архитектурни форми.

На булевардите най-голямо значение има използването на лиани за декориране на стените. Редица московски булеварди се сключват от здания, стените на които неблагоприятно ограничават перспективата. Ако тези стени бъдат обвити в лиани, то те не само няма да загрозяват вида, а напротив ще украсяват булевардите. За оформяване на стените могат да се използват както плътното тяхно покриване с лиани, така и декорирането по замислен рисунок, при което лианите могат да покриват стените непосредствено или чрез поставяне върху решетки с различна височина.

Върху фона на зелената стена от лиани с различни форми и цветове твърде ефектно изглежда скулпурата.

Обвитите с лиани навеси на детските площадки ще дадат на децата през горещите дни нужната сянка и същевременно ще украсят тези детски кътчета на булевардите. Най-сетне гирляндите лиани могат да бъдат прехвърлени върху дърветата по главните алеи.

Лианите биват: а) виещи се; б) „пълзящи“ и в) опиращи се. Те могат да бъдат многогодишни с не умиращи през зимата стебла, многогодишни с умиращи през зимата стебла и едногодишни растения.

За булевардите могат да се използват всички видове лиани, но предпочитание трябва да се отдава на многогодишните дървесни лиани. Изобщо могат да се препоръчат следните видове:

а) многогодишни с неумиращи зиме стебла: дива петолостна лоза, амурска аконитолостна, актинидна колоникта, тръбовидна аристолохия,

б) многогодишни с умиращи стебла: обикновен хмел, калистегия сепиум, даурски луносеменник;

в) едногодишни лиани — червени бобови растения и ипомея.

Едногодишните виещи се растения за градските булеварди могат да бъдат използвани като материал за засенчване някои видове насаждения. Често млади „боледувици“ дървчета и храсти се нуждаят от засенчване през течение на цялото лято. На градските обекти, особено на булевардите, това мероприятие изисква сериозно внимание. Засенчването с помощта на розетки и др. поврежда декоративния вид не само на отделното дърво, но и на цялата окръжаваща зеленина.

За засенчване целесъобразно е да се използват едногодишни височи се растения. Такъв похват бе изпитан на Всесоюзната селскостопанска изложба. На участъка около павилиона „Млади натуралисти“ около детската площадка бе издигнат висок бордюро от вишни. Изглеждаше, че на посадъчния материал липсва влага; въпреки грижливото отглеждане, растенията не се развиваха и следваше да се премахнат. Обаче градинарите посадиха поредно между редиците храсти и отвъд тях ипомея и бобови растения. Те гъсто обвиха храстите, създавайки цветущ жив плет, който привлича вниманието със своя оригинален външен вид. Вишните, обвити от тях, започнаха да се поправят, и на следната година придобиха напълно декоративен вид и без помощта на засенчване. Стана нужда да се заменят само отделни храсти.

Агротехниката на насаждането и отглеждането на лианите с не умиращи стебла е подобна на агротехниката на насаждането и отглеждането на храстите; отглеждането на едногодишните лиани съответствува на агротехниката на отглеждането на едногодишните цветни растения.

Необходимо е да се премахне съществуващата празнина в озеленяването на булевардите и широко да се използват лианите, които подобряват декоративно-художествения облик на булевардите и внасят значително разнообразие в тяхната архитектура.

ГРИЖИТЕ ЗА ОПАЗВАНЕ И РЕСТАВРИРАНЕ АРХИТЕКТУРНИТЕ ПАМЕТНИЦИ ОТ МИНАЛОТО — ВАЖНА ЗАДАЧА НА БЪЛГАРСКИТЕ АРХИТЕКТИ И ИНЖЕНЕРИ

Арх. Г. С. КОЗАРОВ

За пръв път преди одоло 50 години, като окръжен архитект в Бургас, ми се удаде случай да се запозная с народната ги архитектура и археология. Впоследствие, след преместването ми в Търново и другаде, аз не престанах никога да се интересувам за състоянието на нашите архитектурни паметници от миналото.

Извънредно силно впечатление ми направиха малко известните дотогава древни църкви в Месемврия, които някога достойно съперничели на прочутите византийски църкви в Цариград и Охрид и на италианските във Венеция и в Равена.

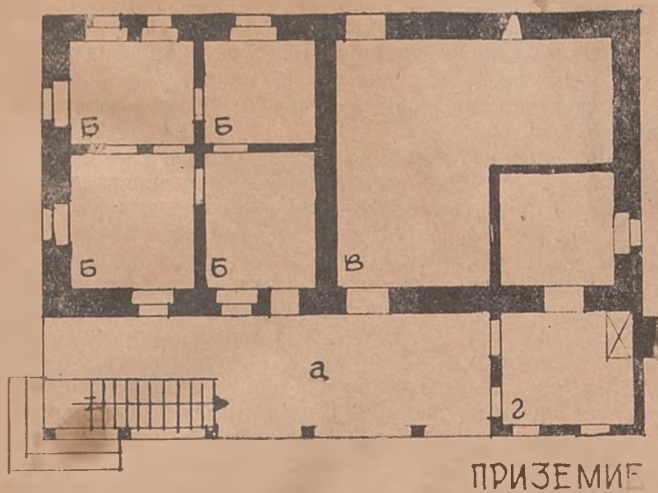
Красиви и разнообразни са църквите в Месемврия, но не само времето ги е обезобразило. Месемврийските големи бяха поставили злодейска ръка върху тях. Църквата „Пантократор“ бе превърната от градски сановник в частна месарница. При посещенията си заварих пода ѝ облян в кръв и забити в стените колове за окачване заклани агнета по зидовете.

Въдясно от главния градски вход е красивата църква „Св. Иван Алитург“. Друг градски съветник-столар бе превърнал църквата в столарница със склад за дървен талаш. По невнимание веднаж талашът се подпалил. Църквата и досега носи следите от дима.

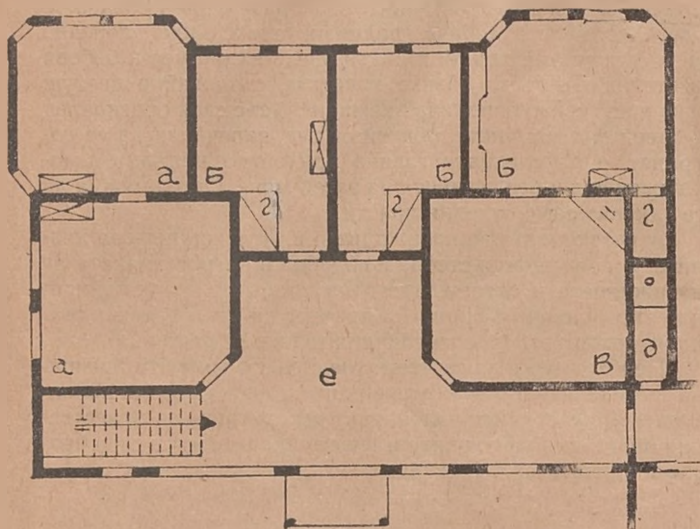
Върнах се в Бургас и докладвах на тогавашния бургаски окръжен управител, който обеща да нареди старините да бъдат пазени, но всичко си е останало само обещание.

През 1940 година отново посетих Месемврия. През това време Месемврия се ползуваше със славата на прехвален курортен град и църквите бяха много посещавани от туристи и археолози — българи и чужденци. Старините обаче бяха в още по-окаяно положение. Църквата „Пантократор“, всред града, от месарница бе превърната в градски клозет — подът ѝ цял облян в мръсотия, без вода за почистване. Мръсотията течеше от църквата до недалечния бряг на морето.

Друго селище забележително със старинни архитектурни постройки, е селото Арбанаси, което се намира на хълма между Търново и Горна Оряховица. Като се съди по посланието с калдаръм улици, чешмите, зидани с дялан камък, многото църкви, двата манастира — женски и мъжки, — особено по големите двуетажни къщи, личи, че селото доскоро е било важен културен и търговски център. Арбанаси, като богато селище, в кърджалийски времена няколко пъти е било ограбвано и разрушавано. За което пише и Софроний Врачански. Затова повечето къщи в селото са построени солидно — големи, двуетажни, приспособени

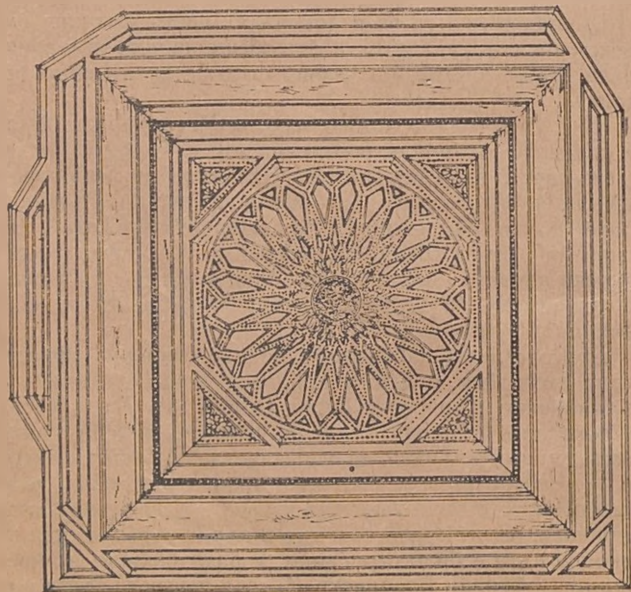
ПРИЗЕМИЕ

ЕТАЖ

Разпределение на Даскаловата къща

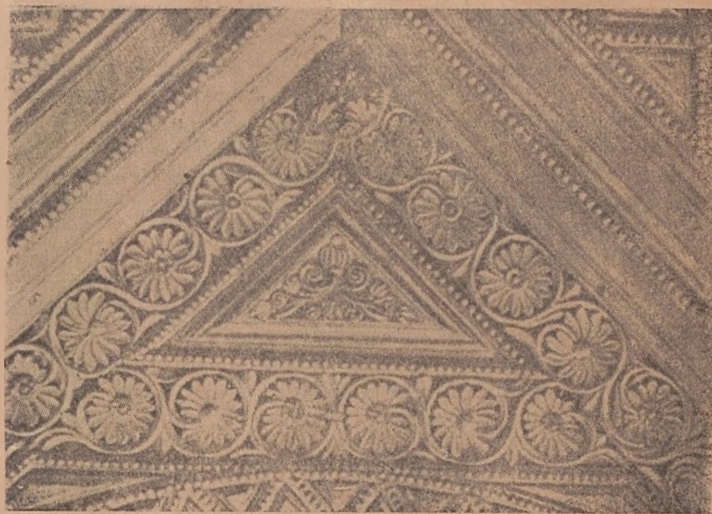
себени за воешна отбрана. Долният етаж е зидан винаги с дебели 1 м. каменни стени, с входни врати от тройни дъбови и липови дъски, ковани с четвъртити гвоздени, със странични мазгали за стрелба, дебели стъпала от масивни дъ-

Таванът, изработен от майстор Димитър

Таванът, изработен от майстор Иван

Детайл от същия таван

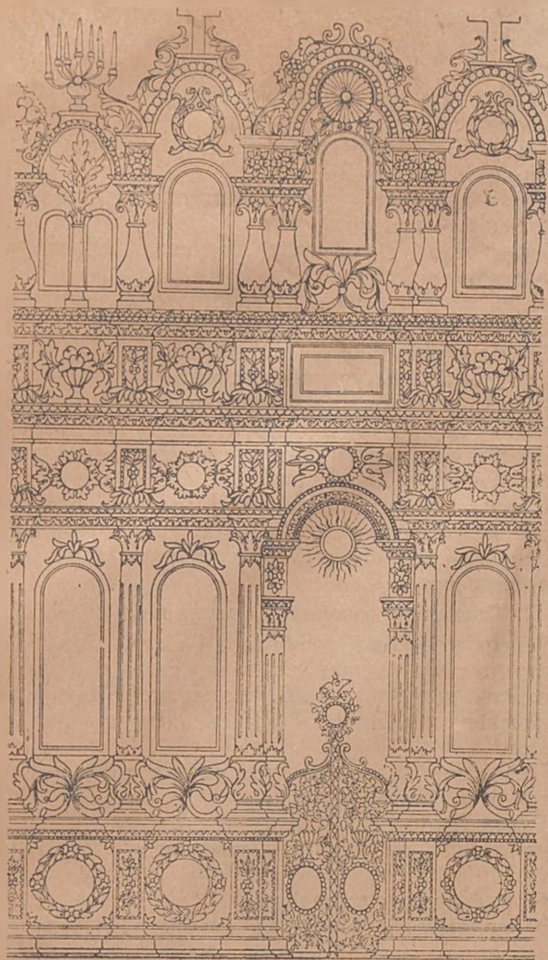
бови дървета и пр. Горният етаж е бил обширен с удобства за скрито, питимно живееие на няколко семейства, с необходимите големи светли стаи, скривалища, пещи за печене наведнаж 15—20 хляба, широки патове и миндерници за сядане и спане, юклучи за скътване дрехи, тенекени лакомици и резервоари за вода, вграден клозет и пр. Отвън прозорците са имали дъсчени капаци за вътрешно заключаване. Все още запазените Констанцалиева къща, тая на братя Чамурови и др. говорят много за някогашните размирни времена, в които са живели нашите предшественици и за формата и материала от който са строени изчезналите големи и удобни стари арбанашки къщи.

Но, по-късно, поради липса на поминък коренното население на с. Арбанаси се е изселило, повечето къщи са изоставени запустели. Изобилният им сух дървен материал — дъбов и липов — сечен от някогашните девствени гори в околността, се е разпродавал на безценница.

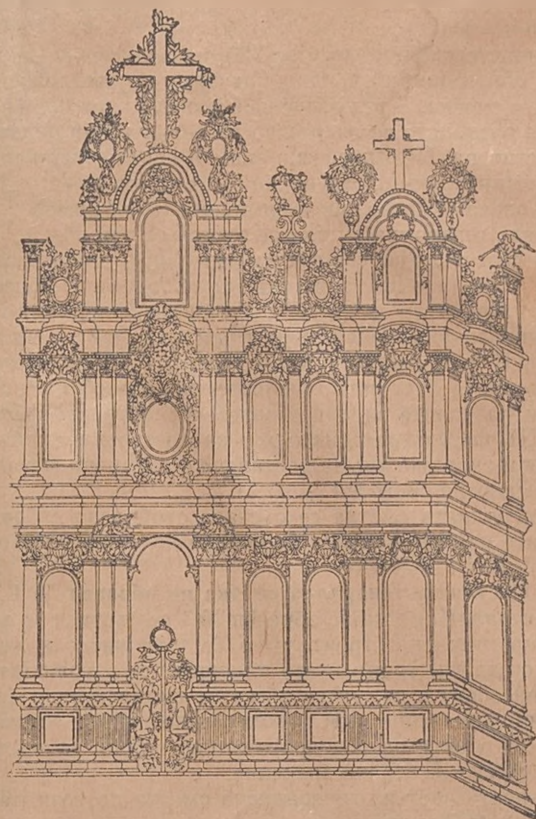
Напоследък събарянето на къщите в Арбанаси е спряно.

Още скоро след Освобождението на нашата страна се запознах и със старините на Търново — по хълма Царевец, Трапезица с банята до „Влашкия мост“ над р. Янтра, с къщата на „госпожа Бойка“ в Асеновата махала, открита от проф. Б. Цонев и др. Грижите за тях никога през времето до 9 септември 1944 година не са били задоволителни. Дори в благоустройствено отношение градовете Търново, Трявна, Габрово, Дряново, Самоков, Елена и пр. бяха напълно осакатени и обезобразени.

Както е известно, след Освобождението, в стремежа да бъде наваксано изгубеното в строителството през 500-го-

Освобождението, при регулирането на улиците в Трявна, през къщата на х. Христо е било решено да се прокара улица. Благодарение на протестите на тогавашния архитект от търновското окръжно инженерство, тази улица се премахва. Скоро в Трявна дошел някакъв немец-любител

Олтарни врата, изработени от майстор Генчо Петров от Трявна

дъното робство се започнаха регулирания на градове и села. С два триъгълника, с линия и с „Пруския правилник“ в ръка, често без нивелация и без огиване на дадените места, се „регулirваха“ старите квартали. Големите германски и австрийски, чехословашки и други градове (Мюнхен, Кьолн, Хилдесхайм, Виена, Прага и др.) и до днес са запазени неурегулирани, за да могат идващите поколения да изучават миналото на своя народ. Образец на най-гражливо пазене и поддържане на архитектурните паметници от миналото ни дават съветските хора. А нашите по-раншни благодетели, без основно проучване на мястото, „нарязваха“ селищата и разрушиха много исторически архитектурни и градоустройствени ценности.

Интересна е съдбата на бележитите конкурсни тревненски тавани, изработени през 1912 г. в къщата на хаджи Христо (Даскаловата къща) от майсторите-резбари дядо Иван и дядо Димитър.¹

Резбарството (марангозството), благодарение на изобилието на ели по бреговете на Тревненската река, се развило силно в Трявна и околния ѝ. В България е имало две резбарски школи: тревненската и калоферската. Различавали се главно по броя и по големината на листата в резбарските им темпла. Калоферци са употребявали по-едри листа, затова тяхната работа не се е предпочитала пред тревненската.

През време на освободителната Руско-турска война от 1877 г. в махадата на х. Христо в Трявна са били разквартирували 800 турски войници. През зимата в неговата къща, в стаята където били конкурсните тавани, са били поставени мапгали за отопляване и готвене за войниците. Таваните са твърде окадени, но по чудо незапалили. След

на старинни ценности и поискал да откупи и пренесе в Германия таваните. „Пазарлъкът“ не станал и гаваните се запазили. Но за емлячна оценка на къщата пристигат дъщерните власти. Солидната къща, построена от х. Христо, бива обложена с голям данък. Собствениците, понеже не живеели в нея и не я давали под наем, протестирали пред общината, която пък отнася спора във финансовото министерство. Дали къщата е освободена от данъци и дали е осигурена против пожар — това и досега не знаем.

Много години след Освобождението на България от турско робство стояха изоставени на произвола на съдбата и такива исторически паметници като Асеновата крепост край Асеновград, древните видински и никюпски развалини и много още други, а също и историческите старинни постройки в Копривница, Мелник, Трявна, Котел, Сливен, Жеравна, Пловдив и т. п.

Едва след 1910 година отделни държавни органи проявиха малък интерес за частично възстановяване и опазване например на Асеновата крепост и някои други.

Но истинските грижи за опазване на нашите исторически архитектурни ценности започнаха след Деветосептемврийското народно въстание през 1944 година. Вече са заспели всички най-важни архитектурни старини на Копривница, Търново, Трявна, Сливен, Жеравна, Мелник и др., Рилския, Преображенския и други манастири, и са взети сериозни мерки за тяхното редовно поддържане и реставриране.

По такъв начин се създава здрава основа за творческия полет на нашата архитектура, която все повече се формира като национална по форма и социалистическа по съдържание.

СЪСТАВЯНЕ ГЕНЕРАЛНАТА СМЕТКА ЗА СТРОИТЕЛСТВОТО

Инж. ЦАНКО КОЗОВЪКИ

За да се улесни съставянето на генералната сметка за строителството и, от друга страна, за да се създаде стандартност в съставянето на същата, необходимо е да се изяснят условията, които трябва да се спазват при съставянето ѝ.

Министерският съвет със 720 постановление от 28 август 1952 година утвърди образците за съставяне генералната сметка. В тях обаче не е посочен начинът на определяне разходите за издръжка на техническия надзор на инвеститора. Не е посочено също и определянето на възвръщаемите суми. Ползувайки се от богатия опит в СССР ще се опитаме да решим този въпрос и за нашата страна.

Всяка генерална сметка се състои от три части:

в I част се включват всички разходи за строителството, освен разходите за издръжка на техническия надзор на инвеститора, тези за построяване временни здания и съоръжения, за доставяне механизми и транспортни средства;

във II част се включват разходите за издръжка на строителната дирекция (технически надзор) на инвеститора и разходите за подготвяне експлоатационни кадри;

в III част влизат разходите за построяване временни здания и съоръжения, за доставяне строителни механизми и транспортни средства.

Генералната сметка се съставя съобразно с броя на обектите на строителната площадка по установени образци № I, № I-a и № I-b.

Съставяне генерална сметка по образец № 1

Генерална сметка по образец № 1 се съставя за случаи на непромишлено строителство (в това число и жилищно), когато на строителната площадка се изграждат един основен обект и към него обект от спомагателно (второстепенно) значение, или няколко еднотипни и еднакви по стойност обекти на основното строителство и към тях обект от спомагателно значение.

Първата част на генералната сметка по този образец се състои от 7 глави:

Глава I

а) подготвяне района на строителството — планиране, отводняване и др.

б) придобиване участка (парцела), разходите за преселване и др.

Генерална сметка за стойността на строителството

(наименование на строителството)

Обща стойност на строителството (в хил. лева)

В това число възвръщаемата сума на стойност (в хил. лева)

Утвърждавам:

(длъжност и подпис на лицето, утвърдило сметката)

195 . г.

(наименование на инвеститора и ведомството)

№ по ред	Наименование на обектите	Стойност на обектите по проектометри документи вкл. 50% за непредвидени в лева	Забележка
1	2	3	4

195 . г.

(дата и подписване сметката)

Ръководител на:

(наименование на проектантската организация)

Главен инженер на:

(наименование на проектантската организация)

Главен архитект (инженер) или автор на проекта:

Съгласувано

195 . г.

195 . г.

(подпис на инвеститора)

(подпис на ръководителя на строителната организация-предприемач)

Глава 2 — общостроителни работи;

Глава 3 — санитарно-технически работи;

Глава 4 — специални работи;

Глава 5 — външни водопроводни и канализационни мрежи, газопроводи и т. н.;

Глава 6 — благоустрояване на площадката.

Глава 7 — други разходи;

Към разходите, включени в глава 7 (други разходи) се отнасят:

а) поскърпяване на строителството във връзка с провеждането работата при зимни условия;

б) извозване строителни отпадъци;

в) поддържане уличното платно.

Във втората част на генералната сметка се включват разходите за издържане строителната дирекция (технически надзор) на инвеститора и разходите, за подготвяне експлоатационни кадри.

В третата част на генералната сметка се включват разходите за построяване временни здания и съоръжения за придобиване или ползуване строителни механизми и транспортни средства.

II. Съставяне генерална сметка по образец № I-a

Генерална сметка по образец I-a се съставя за случаи, когато на строителната площадка се изграждат няколко рзнотипни, както по строителен характер, така и по предназначение сгради и за обекти със спомагателно значение при тях.

Първа част на генералната сметка по този образец се състои от 7 глави:

Глава I:

а) подготвяне района на строителството, отводняване и т. н.;

б) планиране площадката;

в) придобиване участка (парцела), разходите за преселване и др.

Глава 2 — основни обекти на строителството;

Глава 3 — обекти с помощно предназначение;

Глава 4 — специални работи;

Образец № I-a

Генерална сметка за стойността на строителството

(наименование на строителството)

Обща стойност на строителството (в хил. лв.)

В това число възвръщаемата сума на стойност (в хил. лв.)

Утвърждавам:

(длъжност и подпис на лицето, утвърдило сметката)

195 . г.

(наименование на инвеститора и на ведомството)

№ по ред	Наименование на обектите	Стойност в хиляди лева						
		Общо строителни работи	Санитарно-технически работи	Специални работи	Външни инженерно-строителни мрежи	Благоустройство	Разни работи и разходи	Обща стойност в хил. лв.
1	2	3	4	5	6	7	8	9

195 . г.

(дата на подписване сметката)

Ръководител на:

(название на проектантската организация)

Главен инженер на

(название на проектантската организация)

Главен архитект (инженер) или автор на проекта.

Съгласувано:

195 . г.

195 . г.

(подпис на инвеститора)

(подпис на ръководителя на строителната организация-предприемач)

Глава 5 — външни водопроводни и канализационни мрежи, газопровод и т. н.

Глава 6 — благоустройство на площадката;

Глава 7 — други разходи.

Съдържанието на втората и третата част на генералната сметка обр. 1-а е като това на втора и трета част на генералната сметка образец № 1.

III. Съставяне генерална сметка по образец № 1-б

Генерална сметка по образец 1-б се съставя за промишленото строителство (при проектиране сгради с технологични и производствени процеси), а така също и в случаи, когато подобни здания влизат в комплекса на непромишленото строителство на дадена площадка.

Първата част на генералната сметка по този образец се състои от 10 глави:

Глава 1 — научноизследователски работи (когато същите не са предвидени в проекта)

Глава 2

а) подготвяне района на строителството, отводняване и т. н.;

б) планиране на площадката;

в) приготвяне участка, разходи за преселване и т. н.

Глава 3 — обекти с основно производствено значение.

Глава 4 — обекти с помощно производствено значение

Глава 5 — обекти на енергетичното стопанство

Глава 6 — обекти на транспортното стопанство, пощенски и телефонни връзки.

Глава 7 — външни водопроводни и канализационни мрежи, паропроводи и т. н. и съоръжения към тях.

Глава 8 — благоустройство промишлената площадка.

Глава 9:

а) жилищно строителство;

б) културно-битово строителство;

в) комунално строителство;

г) благоустройство работническото селище (при необходим случаи).

Глава 10 — нелимитирани и специални разходи за работи, които не могат да бъдат оточнени в техническия проект.

Към разходите, включени в глава 10, се отнасят:

а) поскъпяване работата във връзка с производство при зимни условия;

б) ограждане частите на цеховете, пуснати в експлоатация, от онези, в които още трябва да се извършват строително-монтажните работи;

в) извозване строителни отпадъци и земни маси извън територията на строителството, след завършване последното;

г) непредвидени работи в размер, установен с Наредбата за съставяне сметните документи, но не надвишаващи 5% от сметната стойност на дадено строителство;

д) първогодишен ремонт на сградите и съоръженията;

е) издръжка на работници за почистване прилежащите към строежа тротоари, както и за извозване снега от същите (при строителство в градовете и др.).

След извършване сбора по генералната сметка се посочва възвръщаемата сума по тая сметка, която се образува:

а) от амортизуемите през течение на строителството части от стойността на временните съоръжения, строителни машини и транспортни средства и т. н. след спадане разходите за техния капитален ремонт през време на строежа;

б) ликвидната част на временните съоръжения, строителните машини и транспортните средства и др., с вземане под внимание разходите, свързани с демонтирането на същите.

Част втора:

Глава 1 — издръжка на строителната дирекция (технически надзор) на инвеститора.

Глава 2 — подготвяне експлоатационните кадри.

Част трета:

Глава 1:

а) временни сгради и съоръжения за жилищно, културно-битово и комунално обслужване на строителството;

б) временни сгради и съоръжения, изградени за об-

служване строително-монтажните работи, помощните предприятия, складовете, канторите, пощенските и телефонните връзки, транспортното стопанство, енергетичното стопанство и др.;

в) придобиване строителни механизми, транспортни средства, строителен инвентар и имущество.

Образец 1-б

Генерална сметка за стойността на строителството

(наименование на строителството)
Обща стойност на строителството (в хил. лв.)

В това число възвръщаемата сума на стойност (в хил. лв.)

Утвърждавам:

(длъжност и подпис на лицето,
утвърдило сметката)

(наименование на инвеститора
и под чие ведомство е)

195 г.

№ по ред	Наименование на обектите	Стойност в хиляди лева								
		Строителни работи	Санитарно-технически работи	Специални съоръжения	Оборудования	Монтажни работи	Мрежи на пром. промол.	Придобиване приспособоб. инстр. и инвентар	Други разходи	Общо стойност в лв.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

195 г.

(дата на подписване сметката)

Ръководител на: (название на проектантската организация) (подпис)

Главен инженер на (название на проектантската организация) (подпис)

Главен архитект (инженер) или автор на проекта (подпис)

Съгласувано:

195 г.

(подпис на инвеститора)

195

(подпис на ръководителя на строителната организация-предприемач)

Дадените образци са взети от 720 постановление на Министерския съвет, като са съблюдавани образците за дадените случаи в практиката в СССР.

Графи 5, 6 и 7 в образец 1, графи 11, 12 и 13 в образец № 1-а и графи 13, 14 и 15 в образец № 1-б не са показани. Те са ненужни засега, поради липса у нас на утвърдени технико-икономически показатели.

Първата и третата част на генералната сметка се съставят на основание стойностните сметки към проектно-сметните документи за отделните обекти на строителството.

Във втората част на генералната сметка, както казахме, се включват разходите за издръжка на строителната дирекция (технически надзор) на инвеститора и разходите за подготвяне експлоатационни кадри.

У нас няма утвърдени нормативи, въз основа на които да може да се състави втората част на генералната сметка, затова се налага да използваме въведените в СССР.

В Съветския съюз с постановление на Съвета на министрите от 1 юли 1950 година разходите за издръжка на строителната дирекция (технически надзор) на инвеститора са определени в проценти от сметната стойност на строителството както следва:

над 500.000.000 рубли	0-38%
от 200.000.000 „ до 500.000.000 „	0-52%
„ 100.000.000 „ до 200.000.000 „	0-61%
от 50.000.000 „ до 100.000.000 „	0-76%
от 10.000.000 „ до 50.000.000 „	0-85%
от 5.000.000 „ до 10.000.000 „	0-99%
до 5.000.000 „ до	1-09%

За самостоятелни жилищни и културно-битови строежи горните норми се намаляват с 30%

Също поради липса на утвърдени съответни нормативи за възвръщаемите суми у нас, същите не могат да се определят.

В Съветския съюз съответни нормативи за целта се утвърдени.

Така например:

1. Количествата материали, получени след развалянето, се приемат в проценти, от количествата такива материали по сметката, необходими за построяването на дадено временно здание или съоръжение и в зависимост от срока за неговата експлоатация.

За 1 година. 70%
За 2 години. 50%
За 3 години. 40%

2. Стойността на материалите, получени от развалянето по горния начин, се приема в размер 50% от стойността на нови материали.

Ако например в калкулацията на едно временно здание стойността на материалите съставлява 3,000 лева и зданието ще бъде използвано 3 (три) години, то стойността на материала получен от развалянето, съставлява $0.5 \times 0.4 \times 3,000 = 600$ лева

3. Амортизуемите части за временните здания и съоръжения се определят в проценти от тяхната пълна стойност съгласно таблицата по-долу.

Пример. Стойността на един дървен склад по сметката е равна на 68,000 лева. Процентът на амортизацията е 5.4% (сграденото предприятие работи на една смяна). Амортизуемата част за две години е равна на $0.054 \times 2 \times 68,000 = 7,344$ лева.

4. Ликвидната част на временните здания и съоръжения е равна на стойността на материалите получени от развалянето, намалена с разходите за разваляне.

Пример. Стойността на материалите по горния пример е равна на 35,700 лв. разходите за разваляне — 1,870 лева. Ликвидната част ще е равна на $0.5 \times 0.5 \times 35,700 - 1,870 = 7,055$ лева.

Норми за амортизация на здания в СССР

(публикувана в сборника за основните материали и консултации по строителство № 6 от 1948 година)

В този случай, при стойност на склада 68,000 лева подлежи на възвръщане сумата $7,344 + 7,055 = 14,399$ лева. Останалата част от стойността (53,601 лева) се изразходва безвъзвратно.

5. За разлика от временните здания и съоръжения, безвъзвратни суми за механизмите, строителните машини и др. няма. Подлежи на възвръщане пълната сума на механизмите и строителните машини, без транспортните разходи.

За да покажем нагледно как трябва да се попълват образците на генералната сметка, даваме следния пример:

№ по ред	Вид на зданията и съоръженията	При работа на предприятието		
		на 1 смяна	на 2 смени	на 3 смени
1	Производствени здания (обикновен тип)			
	а) камени, бетонни и железобетонни	2-25	2-60	2-70
	б) комбинирани	3-40	3-90	4-10
	в) дървени	1-50	5-20	5-40
2	Производствени здания (опростен тип)			
	а) камени, бетонни и железобетонни	2-75	3-20	3-25
	б) комбинирани	4-00	4-20	4-80
	в) дървени	5-40	6-20	6-50
3	Непроизводствени здания (обикновен тип)	независимо от смените		
	а) камени, бетонни и железобетонни		2-00	
	б) комбинирани		3-00	
	в) дървени		4-00	
	г) тухлени		7-00	
4	Непроизводствени здания (опростен тип)			
	а) камени, бетонни и железобетонни		2-50	
	б) комбинирани		3-50	
	в) дървени		4-75	
	г) тухлени		7-00	

Генерална сметка образец № I, за стойността на обект „А“, съставена по съветските норми.

Обща стойност на строителството 75,729,861 лева.

В това число възвръщане сума 1 107,455 лева.

Утвърждавам: Инвеститор:

Министерство на тежката промишленост.

София, 10. XI. 1952 год.

№ по ред	Наименование на обектите	Стойност по проектометните документи, вкл. 5% за непредвидени в лв.	Всичко лева
1	2	3	4
	А. Част I		
	Глава 1		
1.	Планиране площадката	240,000	
	Всичко по глава 1		240,000
	Глава 2		
2.	Сграда за	52,054,727	
3.	Трансформаторна подстанция	275,000	
	Всичко по глава 2		52,329,729
	Глава 3		
4.	Водопроводна инсталация	253,411	
5.	Канализационна инсталация	337,625	
6.	Отопителна инсталация	5,640,000	
7.	Климатична и вентилационна инсталация	2,640,000	
8.	Хладилна инсталация	920,000	
9.	Силотокова инсталация	1,816,000	
10.	Слаботокова инсталация	7,982,644	
11.	Асансьорна уредба	950,000	
12.	Гръмоотводна уредба	55,000	
	Всичко по глава 3		20,595,568
	Глава 4		
	Глава 5		
13.	Външни водопроводни и канализационни работи, газопроводни и пр.	560,000	
	Всичко по глава 5		560,000
	Глава 6		
14.	Благоустройство на площадката	80,000	
	Всичко по глава 6		80,000
	Глава 7		
15.	Други разходи	45,000	
	Всичко по глава 7		45,000
	Всичко по част I		73,850,295
	Част II		
	Глава I		
1.	Разходи за техническия надзор на инвеститора 74,081,976 х 0.0076 (процента 0.76% — по таблица 1).	563,018	
	Глава 2		
2.	Разходи за подготвяне експлоатационни кадри		
	Всичко по част II		563,018
	Част III		
	Глава I		
	а)		
1.	Сгради за работилница и склад	62,668	
	Гараж	12,887	
3.	Канцелария	15,861	
4.	Два склада за цимент	20,500	
5.	Барак за бетонобъркачи и др.	8,877	
6.	Дървен склад	25,307	
7.	Столози и кухни	55,581	
	Всичко по буква „а“		231,681
	б)		
8.	Багер с лъжица от 0.4 до 0.6 м. ³	580,000	
9.	Кула-кран 30 м височина — 1.5 до 3 т	313,200	
10.	Бетонобъркачка — 250	24,800	
11.	Бетонобъркачка — 500	43,200	
12.	Вдигачка с товароспособност 600 кг	7,600	
13.	Транспортна лента 15 м на 50 см	24,800	
14.	Камни	70,000	
	Всичко по буква „б“	1,063,600	
	За транспорт на механизмите 2%	21,272	
	Всичко по буква „б“		1,084,872
	Всичко по част III		1,317,553
	Общо по генералната сметка		75,729,861
	Възвръщане сума		1,107,455

№ по ред	Наименование на временното здание или съоръжение	№ по табл. № 3	Стойност на зданието	Стойност на материала	За разваляне	Възвръщаема сума
1	Сграда за работилница и склад а) амортизирана част = $62.668 \times 3 \times 0.04$ б) ликвидна част = $40.000 \times 0.5 \times 0.4 = 2.000$	4	62.668	40.000	2.000	7.520 6.000
2	Гараж а) амортизирана част = $42.887 \times 3 \times 0.03$ б) ликвидна част = $30.400 \times 0.5 \times 0.4 = 1.500$	3	42.887	30.400	1.500	3.258 4.580
3	Канцелария а) амортизирана част = $15.861 \times 3 \times 0.03$ б) ликвидна част = $10.500 \times 0.5 \times 0.4 = 500$	3	15.861	10.500	500	1.427 1.600
4	Два склада за цимент а) амортизирана част = $20.500 \times 3 \times 0.03$ б) ликвидна част = $14.500 \times 0.5 \times 0.4 = 700$	3	20.500	14.500	700	1.845 2.200
5	Барака за машинен инвентар а) амортизирана част = $8.877 \times 3 \times 0.04$ б) ликвидна част = $6.300 \times 0.5 \times 0.4 = 300$	4	8.877	6.300	300	1.065 960
6	Столова и кухня а) амортизуема част = $55.581 \times 3 \times 0.03$ б) ликвидна част = $38.500 \times 0.5 \times 0.4 = 1900$	3	55.581	38.500	1.900	5.090 7.809

Генералната сметка трябва да се придружава с отделна сметка образец IV за изчисляване възвръщаемата сума, показана в ляво на настоящата страница.

Временните здания и съоръжения ще се експлоатират в срок три години.

Процентът по таблицата е 40%.

От изложеното се вижда, че е необходимо, като се ползуваме от съветските нормативи и прилагайки ги в нашата страна да се постави въпросът от заинтересованите ведомства за създаване ведомствена комисия, която да разработи и нормативи за определяне разходите за издръжка на инвеститорския надзор и възвръщаемите суми. С това ще се запълни една празнина в нашата работа за съставяне генералната сметка — един от основните документи за финансирането на капиталното строителство.

ЛИТЕРАТУРА:

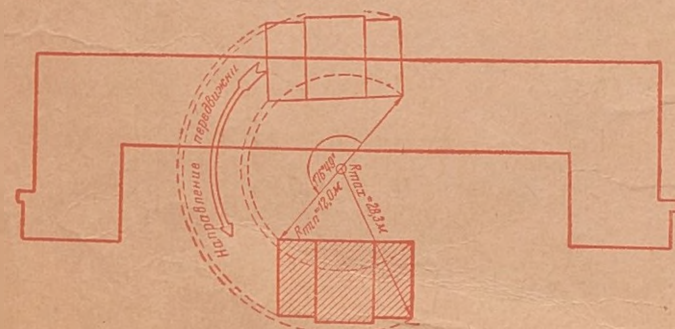
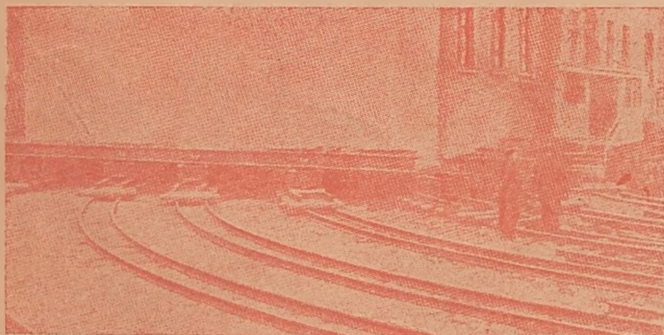
М. И. Казиницкий, Я. М. Юдин — Капитальное строительство в промышленности строительных материалов

А. А. Кракович и Е. И. Лупанов — Составление смет на строительство жилых домов и коммунальных зданий — 1951 г.

ПРЕМЕСТВАНЕ НА ЖИЛИЩНИ СГРАДИ

Във връзка със строителството на новата 14-етажна жилищна сграда на крайбрежната улица „Горкий“ бе из-

Горе: момент от преместването на сградата на крайбрежната улица „Горкий“; долу: схема на преместването

вършено преместване на каменно 3-етажно жилищно здание, представляващо ценен архитектурен паметник от 18

век. Зданието бе преместено на 70 м навътре в квартала с обръщение на $176^{\circ} 49'$. Сега фасадата на това здание е обръната към паралелната на крайбрежната улица „Осиленко“.

За преместване на зданието бяха направени 7 двойни релсови линии, извити по окръжностите с радиус (12—28.3 м). Релсите бяха обикновена конструкция и бяха положени върху изравнена чакълеста основа. Ходовите конструкции бяха направени от релси тип 1а, извити по окръжността и разположени с главите надолу.

Придвижването се извърши върху 300 стоманени шейни с помощта на 6 електрически домкрата с товароподемност 20 тона всеки. Домкратите бяха разположени под зданието в изкопите между ходовите греди и се опираха в специалната напречна греда, свързана чрез рама със системата опори и разтяжки.

Управляването на механизмите се осъществяваше от специално копче с помощта на транслационна инсталация. Преместването на зданието се извърши в продължение на 5 дни, при което в зданието непрекъснато действаха водопроводът, канализацията, телефонът и електричеството. Зданието бе временно установено върху предварително подготвен фундамент. След това бяха изпълнени работите за повдигане зданието на височина 1.3 м с цел за възстановяване неговите архитектурни пропорции и за създаване нормални условия за използване на първия етаж. Издигането на зданието се извърши с помощта на 40 хидравлични домкрата тип „Перпетуум“ с товароподемност 200 тона всеки. Хоризонталността на издигането се контролираше със специално устроена система за водна нивелировка.